

AGRÁRTÖRTÉNETI FÜZETEK

A 10. szám javított kiadása

TALÁLKOZÁS ÖNMAGAMMAL

SZABÓ JÁNOS

Szarvas

2008

AGRÁRTÖRTÉNETI FÜZETEK

A 10. szám javított kiadása

TALÁLKOZÁS ÖNMAGAMMAL

Dr. Szabó János
nyugalmazott főiskolai tanár

Szerkesztők:

Csengeri Erzsébet, főiskolai tanársegéd
Dr. Szitó János, nyugalmazott vízépítő mérnök

A szöveget gondozta:

Dr. Molitorisz Pál, nyugalmazott városi vezető ügyész, helytörténész

Kiadja:

A Tessedik Sámuel Főiskola Mezőgazdasági Víz- és Környezetgaz-
dálkodási Főiskolai Kar, Szarvas
és a
Tessedik Öreggazdász Egyesület, Szarvas

Felelős kiadó:

Takácsné dr. Hájos Mária, dékán és Dr. Köhler Mihály, elnök

Nyomtatás DIGITÁLIS KALAMÁRIS Szarvas

Felelős vezető: Tatai László

Tisztelt Olvasó!

A nagy múltú intézmények sok olyan eseménnyel büszkélkedhetnek, amelyek önmagukban igazolják szükségességüket. A rövid múltra visszatekintők ezt fokozottan igyekeznek bizonyítani.

A szarvasi főiskola Tessedik Sámuel – 1780 és 1806 közötti munkájára építve – eszmei utódjának vallja magát. Tessedik ezen rövid idő alatt olyan alapokat épített, amelyeket az utókor büszkén érezhet magáénak.

A 20-as évek polgárosodó Magyarországa lehetővé tette az új gyökerek talajba-ereszkedését. Intézményünk második megalapítása (1927) óta fokozatos fejlődés szolgálta a friss eszmék megjelenését. Ennek elterjesztése csak komoly erőfeszítések árán valósulhatott meg.

Az agrártörténeti füzetekkel nagy tapasztalattal rendelkező kollégákat kívántunk megszólaltatni, akik olyan speciális ismeretekkel és gondolatokkal rendelkeznek, amelyek csak az övék és kapcsolódónak az általunk vallott eszmékhez.

Ez az oka, hogy a kéziratokat eredeti formájukban nyújtjuk át az Olvasónak, vállalva ezzel az esetleges elmarasztalásokat.

Semmi esetre sem kívánunk igazságosztók lenni a fennálló szakmai érdekellentétek megjelenésében. Vállalkozásunk az eredetiséget hivatott támogatni.

Szolgálni kívánjuk a magyar agrártársadalmat a lassan feledésbe merülő történetek megmentésével és megjelentetésével.

Kívánjuk, hogy ezen rövid írások segítségre legyenek múltunk megismeréséhez, elfogadva, hogy „csak annak a nemzetnek van jövője, amely azt múltjára építi”.

Ennek szellemében ajánljuk füzeteinket és várjuk cselekvő segítségüket.

Szarvas, 1998.

Dr. Ligetvári Ferenc
alapító szerkesztő

Tartalom

BEVEZETÉS.....	6
TANULÁS – EGY SZAKMAI ÉLETÚT ALAPJA	8
A kezdetek	8
Középiskola	11
A Debreceni Gazdasági Akadémián.....	12
MUNKAKEZDÉS A HÁBORÚ VÉGÉN.....	14
Szakképzés.....	14
Hazafelé.....	14
AZ OKTATÓMUNKA KEZDETEI	16
A munkábaállítás	16
Szarvas.....	16
Szeghalom	22
Törökszentmiklós	28
Összefoglaló gondolatok az oktatásról	32
GAZDASÁGVEZETÉSI TAPASZTALATOK.....	34
Rizströsztt	35
Alcsi-sziget, Bánhalma	37
Mezőhegyes	38
Hortobágy	44
ÚJRA A MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁSBAN	47
Szarvas.....	47
Gyep, kiállítások.....	49
Fásítás	51
TOVÁBBKÉPZÉSI TAPASZTALATOK.....	53
SZARVASON, A FŐISKOLAI KÉPZÉS KEZDETEINÉL.....	61
Igazgatási tapasztalatok	62
Oktatói követelmények teljesítése	65
Kutatás, kutatási körülmények.....	72
A SOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI.....	82

BEVEZETÉS

„*Aki fogasol, ne nézzen hátra.*”

Hegedűs Géza *A visszanyert élet* c. önéletrajzi regénye az újrakezdés nehézségeit legyőző, mindig kezdeményező, a feladatokat nagy fordulatszámmal megoldó művész csodálatos önvallomása. Az olvasó olyan mentális értékekkel gazdagodhat, amelyek intellektuális, gyakorlati, élet közeli szemléletével erősíti a fogadókész érdeklődőt. Az elmondottak arról tanúskodnak, hogy a könyv szelleme magával ragadott. Az írássom címe arra utal, hogy a tükörben láthatók a mozgó jármű egymást követő képsorai.

Sokan úgy élik meg a saját történeéseiket, hogy azokat le kell írni tanulságul az élőknek, az utókornak. Saját megrendítő élményeim azonban az idők folyamán megfakulnak, jószerével egy-egy anekdota marad az egészből, bár minden élet egy-egy kis regény. Az indítása és az indulása az enyémnek meghatározó. A család, a társadalom, az iskola, a baráti kör, a munkahely hatásaiban, próbatételeiben, jellemformálásában a kölcsönhatások, az érzelmi, szellemi élmények változó egysége.

Egy olyan időszakot – elsősorban az 1945-1965 közötti éveket – mutatok be a fázisaira bontva, csak a szubjektív tényezőket kiemelve, ami egy-egy állomáshelyemre volt jellemző és egyben kitekintést adok egy nagyobb térség gazdálkodására is.

A lehetőségek és a fejlődés társadalmi, gazdasági körülményei, a vezetés módszerei egyszerre sokszor kiszámíthatatlanul hatottak a munka eredményeire, az egyénre.

A bátrabb kezdeményezés formabontásnak tűnt, netán rebelliónak, ennek elfogadtatása időigényes, sok lépcsős rendszer-

re, az eredmény kockázata egyszerre magában foglalta a veszélyeztetettséget és a sikert. Bár az utóbbin már sokan osztoztak.

Egy nagyon nehéz, sikerélményekben gazdag, az emberi helytállás, az ügy szeretete ragyogó példája együtt tették munkásságom hét évtizedét felejthetlenné, egyben maradandó élménnyé.

E szerény összeállítás a teljesség igénye nélkül lehetőleg személytelenül „pillant vissza” a kiemelt történésekre.

TANULÁS – EGY SZAKMAI ÉLETÚT ALAPJA

A kezdetek

A tanyasi, református szellemű népiskola, a tanító bácsival, Nyéki Faragó Kálmánnal osztatlan oktatási rendszerben az 1926. évben a tanyánktól 1,5 km-re működött. Az oktatás kellékei 1 palatábla, 1 olvasókönyv, 2 írka, természetesen a napi uzsonna, tisztasági kellékek. Az oktatás időtartama hétfő-szombat, reggel 8-14-ig.

Megtanultunk írni, olvasni, számolni, a hittan, testnevelés, a gyakorlati tantárgyak jól egészítették ki az alapismereteket nyújtó tantárgyakat. Ehhez a biztos, örömteli, érzelem gazdag alapot és háttérrel a szülői szeretet, gondoskodás egészen rendkívüli mértéke adta.

A bábockai iskola a többihez hasonlóan tanyasi kultúr-, és egy kicsit gazdasági központ, istentiszteletek színhelyül is szolgált. Összetartó erő volt, a tanítót bizalom, megbecsülés övezte, volt hitele.

Ma szokatlanul hangzik, az iskolai munkát a 6 osztályban (osztatlan) gördülékeny, fegyelmezett körülmények között, a pedagógus és a szülők teljes egyetértésével végeztük.

A tanyasi iskolában a tananyagot főleg az iskolában sajátítottuk el, mert otthon a gazdasági helyzetből adódóan a szülők munkáját segítettük. A munkára nevelés, a családtagok közös, arányos felelőssége a gyerekek jellemformálásában, álló- és küzdőképességük alakításában segítettek. Megtanultuk egymás munkáját megbecsülni, ami az öntudatra, az önbecsülésre nevelés hatásában jelentkezett. Az elvégzett munka sikerélménye és elismerése az individuum kibontakozásához járult hozzá.

A zárt családi közösség az önellátás és áruterelés mindennapi küzdelmekkel terhelt, a vélt és a tényleges függetlenségét fel nem adó tanyasi lakosság jellemzője volt a létért való küzdelem.

A földrajzi távolságok, a lakóhely, a település, a város a gyermekek „jövőképét” is behatárolták. Hosszú, göröngyös út vezetett a tanyától a városig. Segítség nélkül a többre hivatott gyermekeknek nehéz volt kitörni a környezetükből. A fiatal munkaereje, az anyagi-

ak sokszor áthidalhatatlan előteremtése a „paraszt” tehetségek indulását lehetetlenítették.

A „suba a subával, a guba a gubával” azt jelentette, hogy a törekvő tanyasi gyerek továbbtanulási kezdeményezését nem kísérte osztatlan támogatás. Ma ezt a réteg diszkriminációjának neveznék. A sok megaláztatás, a lelkileg egyébként is sérülékeny fiatalokat a továbbtanulástól eltérítette, elrettentette, utána az öntudatukban sokszoroson megbántott egyének visszailleszkedése a régi keretek közé nehezen ment, attól kezdve nem találták helyüket, a saját rétegük sem vette jó néven a fiaskóval végződött próbálkozást. Kivételt képeztek az egyházi középiskolák, ahol a kollégiumok a törekvő fiatalok tanulását és létfeltételeit biztosították.

A tanyasi zárt közösség után elkerülhetetlenül beilleszkedési nehézségek terhelték az induló fiatalot. Egy osztályon belül a külső régióban is megnyilvánuló társadalmi rétegződés, a gondolkodásmód az ifjak egymás közötti elutasítottságát segítette, a „gyerekszoba” előnye sokszoros próbatétele volt a kezdésnek.

Ezeket a hátrányokat önmagának kellett leküzdeni, a bizonyításra, a magatartásra, a tanulmányi eredmények adták meg az alapokat.

A feudális-polgári társadalom rétegzettsége, a kasztrendszer merevsége, szolgálai magatartási formák, „lefelé taposva, felfelé hajlongva” alázatra kényszerítették a családot. Így a tanítót is. Ezek a körülmények sokszor a megítélés, a beskatulyázás csapdájában eljellegtelenítették az igyekvő, saját értékeit felismerő fiatalokat.

A továbbtanulás családi, gazdasági összefüggésben állandó téma volt. Az a törekvés, hogy a gyerek több legyen „mint én voltam”, hogy könnyebben éljen a szerzett tudás egyfajta elismerését minősítették. Az ezzel járó áldozatok mértéke, következményei legtöbbször elképzelések szintjén tartották a terveket.

A továbbtanulás gondozói, segítői voltak a tanítók, az egyház, a papok.

A pályaválasztás iparos, tanító, pap, írnok esetleg orvos, rendőr, csendőr, vasutas szakmák között dőlt el a feltételek függvényében, lehetőleg biztos nyugdíjas állás volt az elérendő cél.

A lányok érdeklődése a négy polgári iskola, egy-egy háztartási tanfolyam elvégzése mellett, az óvónő-, tanítónőképzés felé fordult. A lányok családi, társadalmi megítélése családon belül is eleve meg-

határozott volt, maradjon a fakanálnál, neveljen gyereket, gondoskodjon a családról, ezeket az elgondolásokat vidékenként súlyos hierarchikus gyakorlat övezte a legkisebb önállóság nélkül, a kiszolgáltatottság minden ismérével.

A létért való küzdelem, a „jövő megalapozása” ingatlan vásárlásra (föld, ház stb.), még könyörtelenebb takarékoskodásra készítette a családokat. Ennek sokszor áldozatul esett a fiatalok továbbtanulása. A „vagyongyarapítás” motiválta a kötendő házasságokat, a szülők szigorú diktátuma alapján.

A családtervezés, a gyerekek száma egyfajta közgazdasági tényezővé egyszerűsödött a jövő anyagi biztonsága érdekében.

Sokszor a „hat osztály és ismétlő” elvégzése is komoly anyagi terheléssel sújtotta a szülőket.

A napi küzdelmekből megfáradt emberek legtöbbször a mindennapokban mérlegeltek, gondolkodtak. A család mozgástere a lét határáig terjedt. A gyerekek érdeklődése, pl. az olvasás csak titokban, a családfő tudta és beleegyezése nélkül, rendszerint anyai segédlettel valósult meg.

Az úr, a nadrágos ember egyfajta fantomként, a bajok forrása-ként ment át a köztudatba. Ugyanakkor a tiszteletes, tisztelendő úr, a tanító úr, a doktor úr, a szellemi, lelki és a testi bajok gyógyítói nagy megbecsülésnek örvendtek. A hivatalnokok az adó okán, az uraságok, de különösen az urasági intézők – akik közvetlen irányítók voltak, kapcsolatban álltak a munkavállalókkal, sokszor lekezelő, sértő, parancsolgató hangnemük felesleges hangulatrontást, gyűlölködést váltottak ki.

A gyerekek vízfordóként, libapásztorként, kanászként, majd fél, egész részesként kezdték az életet az aratáskor, sorsukba beletörődtek.

Ebből a katonaság sajátos rendszere zökkentette ki a fiatal. A szülői házhoz kötődő bevonuló nehezen viselte a megszokott környezet hiányát. A hadsereg „vas (vak) fegyelme” lelkileg és fizikailag sarkalta a regrutát jutasi stílusban. A jutasi altiszteket két év alatt képezték ki sokoldalúan légiós keménységgel és következetességgel. Ez a szellem a kiképzés során gyakorlattá vált, a katona minden percét megrontotta, megkeserítette. A katonaság ennek ellenére sok

vonatkozásban vált emberformálóvá. Ekkor vált partiképpé a leszerelt fiatal.

A tanyasi, falusi a társadalom rendjében az olcsó mezőgazdasági munkaerőt szolgáltatotta. Ebből a közegebből a kitörést tovább nehezítette a munkavállaló, a cseléd, a részes, a tönkrement kisparaszt gőgje. Ez az életvitel a legkisebb megrázkódtatást sem volt képes elviselni, az előleg, a hitel egyszerűen a kiszolgáltatottság folyamatát konzerválta.

A „kaptafához hűtlen” fiataalt nem nézték jó szemmel, a sandaság gyanúja rávetült, nehezen tudta elfogadtatni magát. A „paraszt” pejoratív kicsengése sok keserű perc kiváltója, okozója volt. A tanulmányi eredmény az osztály közösségében, a középiskolai négy gimnáziumban nem adott tisztességet, elismerést. A jó bizonyítvány nyom ajánlás volt a gyengén tanuló gyerekek instruálására, házi tanítóságra. Az instruálás csak akkor válhatott rendszeres pénzforrássá, ha az instruktort az iskola és a szülők is elfogadták. A tanítványok bukásmentességét vagy a javító vizsgákon a teljes értékű jegyet garantáltam, természetesen magasabb tarifáért. Ez a megközelítés kemény feladatokat rótt a tanítványra és mesterre egyaránt. A napi küzdelmek a késztetést jelentették, amelynek a végterméke a következő napi felkészülés, felkészítés volt, az otthoni háztartási munkák mellett.

Édesanyámat 15 éves koromban vesztettem el.

A fiatal ambícióit, a pályakezdést nehezítette a hazai, világgazdasági válság, amelynek mai fogalmazásban a különféle vállalkozók egyik napról a másikra estek áldozatul. Gyerekfejjel nehéz volt a karácsonyt követő árverést megélni, ez a mi esetünkben azt jelentette, hogy semmi sem maradt, a mindennapi betevő előteremtése is súlyos gondokkal járt.

Középiskola

Gimnáziumi tanulmányaimat Hajdúnánáson az ottani református reálgimnáziumban kezdtem (1930-34).

A felső négy osztályt a Szarvasi Vajda Péter Evangélikus Gimnáziumban végeztem (1936-41).

A szarvasi tanulmányaim nehézségi fokát növelte a lakóhelyem (Öcsöd) és Szarvas közötti távolság, a napi 32 km kerékpározás (autóbuszra nem volt pénzem). Valamint a tandíjkezdmény vagy mentesség feltétele a jó vagy jeles bizonyítvány. A tanulmányi eredmény volt a záloga a tanítványok számának és az ebből származó jövedelmeknek. Ez a forrás volt egy ideig a család kizárólagos bevétele.

A Debreceni Gazdasági Akadémián

A továbbtanulásnak számomra egyetlen lehetséges módját abban a reményben választottam, hogy a tudás, a végzettség birtokában majdan polgári keretek között élhetek. Akkor egy elérhető „jövőképnek” számított. Tévedni emberi dolog.

A megfelelő szintű érettségi bizonyítvány (jó vagy jeles) minden egyetemre belépőt jelentett. Miután a felsőoktatás tandíjrendszerére eredményfüggő volt, így volt esély arra, hogy továbbtanuljak. Az ösztöndíjat álláshelyekre kötötték le a hallgatóval rendszerint még egyszer annyi időre, mint az ösztöndíj ellátottság ideje. Az ösztöndíj kemény feltételeket szabott a hallgató részére, viszont ennek ellentétele sem volt lebecsülendő, pl. az én esetemben havi 120 P, és ehhez még menzasegélyt is kaptam. Ez az anyagi alap a továbbtanulásom gondjait feloldotta. Az ösztöndíjat sem politikai, sem „civil” plusz kötelelem nem terhelte. Az akadémiai tanulmányaim ún. nyári gyakorlatait uradalmakban töltöttem, fizetett gyakornokként. Az uradalmakban teljes értékű munkát vártak el. A gyakornok (praxi) tevékenységét a foglalkoztató értékelte és minősítette, a bírálatok a fiatal szakember szakmába illeszkedést segítették. Megismertük a gazdaságtársadalom jó értelemben vett összetartását, aminek kereteit a gazdaságtisztek országos szervei adták.

A háborús események feszültségei, következményei az akadémián belül is kezdte megosztani a fiatalságot. Ennek káros volta az emberi kapcsolatokat a tiszta szakma lényegét veszélyeztette.

Ezt a kezdeti polarizációt oldották nagyszerű professzoraink, tanáraink, akiket a feladataiktól, az oktatási céltől nem lehetett eltéríteni.

Az uradalmak kedvező állásajánlatokkal – az ösztöndíj visszafizetését vállalva – kerestek meg bennünket, nem voltak elhelyezkedési gondjaik a végzősöknek. Széles körű szakember börze az oktatási intézmény megalapozott, jó hírnevével függött össze.

A jól fizetett oktatók, a felsőoktatási intézmények autonómiája, a hallgatói önkormányzat segítették a főiskolai, egyetemi hallgatók polgáriasodását, szakmai öntudatát és összetartását. A tartalmi és formai értékek összhangja, a viselkedés kötelmei kedvezően hatottak a leendő szakember magatartására, egyéniségére – ma ezt menedzserképzésnek nevezzük. A végzettek ezekkel a készségekkel el tudták adni magukat.

A mezőgazdasági szakemberképzés a második világháború előtti tulajdoni és társadalmi viszonyokhoz alkalmazkodott. A szakemberképzés táj- és szakjellege az ilyen irányú szükségleteket teljes mértékben kielégítette.

A 30-as évek végén a háborús konjunktúra kezdeti lendülete, a 40-es évek háborús gazdálkodásával (pl. a Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszer) megtört. A gazdálkodás kiszámíthatósága helyett az erőszakos intézkedések, a kézi munkaerő hiánya a gazdaságokat fejlődésükben akadályozták.

MUNKAKEZDÉS A HÁBORÚ VÉGÉN

Szakképzés

Az oklevél megszerzése után a gazdasági tanári ösztöndíjam alapján a Kassán működő Gazdasági Tanárképzőbe irányítottak át gazdasági segédtanári besorolással.

A képzés kereteit az Állami Királyi II. Rákóczi Ferenc Gazdasági Tanintézet adta. Az oktatás pedagógiai, módszertani, szakmai, különösen gyakorlati rendszere kemény követelményeket támasztott. A naponta, rendszerint este ismétlődő légiriadók, hajnalban a tangazdaságba igyekezve egy ott állomásozó német szerviz őrség kellemetlenkedése, felesleges idővesztéssel járt, a helyzetet nehezítette.

A nyilas hatalom átvétele után, 1944. október 15.-től a képzés zárt rendje fokozatosan fellazult. A hallgatók egy része igyekezett az otthon közelébe kerülni. Végül már csak hárman húzódtunk meg a tangazdaságban, mert az általános mozgósítás és egyéb napi zaklatás nem csak a bújtatottat, hanem a bújtatót is veszélyeztette.

December közepére olyan nyomás nehezedett ránk, hogy Kassát elhagytuk és igyekeztünk a fronton átjutva hazakerülni. Az általános mozgósítás következményeit nem vállaltuk.

A fronton való átjutás életveszélyes, egyben kalandos volt, egyik oldalról a németek, másik oldalról az oroszok veszélyeztettek.

Hazafelé

Végül Putnok-Dubicsány térségében kerültünk a szovjetek által elfoglalt területre. Miskolcra száj- és körömfájással fertőzött gulyát hajtottam, bár az „átfutási idő” egy kicsit lelassult, sikerült különösebb zaklatás nélkül a vasútállomásra jutnom.

Természetesen 1944. decemberében menetrendszerű vasúti közlekedés nem volt, alkalmi teher szerelvények lehetőségét igyekeztem kihasználni Debrecenig. Útközben „mert teljes boldogság nincs” hol a fűtőanyag fogyott el, hol a pálya némi javításra szorult.

Debrecenből egy orosz teherszerelvény vagonjában utaztam Szolnokig. A vagon személyszállításra is be volt rendezve szén, benzines hordók társaságában, a meleget a vagon közepén rakott nyílt széntüzelés szolgáltatta. Útitársaim kitűnően érezték magukat, a két nem egészséges, sokszor buja évődése gyorsan múlatta az időt.

A szajoli megérkezésemet követően úticélomat gyalog értem el, egy szál bekecsben és gumicsizmában. Értékeim Kassán maradtak vagy útközben eltűntek. A karácsonyi hazaérkezésem szenzáció erejével hatott, az ilyenkor természetes érdeklődés csak napok múlva csendesedett le. Az örömöm nem lehetett teljes, az öcsémről nem tudtunk semmit.

AZ OKTATÓMUNKA KEZDETEI

A munkábaállítás

Miután a községi szovjet parancsnokság és nemzetőrség sokrétűen és egyre élénkebben érdeklődött személyen iránt, így jobbnak láttam minél előbb munkába állni, lehetőleg felkészültségemnek megfelelő helyen és körülmények között. Bár akkor válogatási lehetőség nem volt, az élet a megszállás alatt akkor szerveződött a maga ellentmondásaival, az oktatás beindult. Így a Szarvasi Tessedik Sámuel Középfokú Gazdasági Tanintézetben teljes értékű munkát végeztünk kis létszámú tanári karral.

Szarvas

A Tanintézet vezetőjénél munkára jelentkeztem, aki 1945. februárjában az intézethez tartozó Bikazugi Tangazdaságba osztott be. Feladatom a tangazdaság beindításában való részvétel és gyakorlati oktatás volt.

A Gazdasági Tanintézet elméleti és gyakorlati oktatási színvonalára hazai és külföldi megbecsülést vívott ki. A tájjellegű gyakorlati képzés, pl. aranykalászos tanfolyamok, szaktanácsadás, a környék településein az intézmény tevékenységéhez tartozott. Tisztelet, elismerés és bizalom övezte a térség fejlődését, mezőgazdasági irányulását befolyásoló következetes, tisztességes munkát. A Tanintézetnek az igazgatója Kachelmann Kurt volt.

Az oktatás, szakképzés színvonalára jellemző, hogy a tanintézeti tanárok jelentős része – pl. Dr. Uzonyi Ferenc, Dr. Páter Károly, Dr. Molnár Béla, Dr. Pecznik János, Dr. Ubrizsy Gábor – egyetemi tanárnaként került a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre.

Gazdasági tanári képesítésemet 1945 augusztusában szereztem meg, ezt követően kineveztek tangazdaság-vezető tanárnak. A feladat egyszerre volt nagyszerű egy kezdő szakembernek és félelmetes a gádzálkodási és gyakorlati oktatási feltételek teljes hiánya miatt.

Ezt az időszakot „a saját erő gazdálkodás” határozta meg, miután külső forrásra számítani nem lehetett.

A tangazdaság részéről a munkavállalói és a tanári terményjártandóság kimérése egyszerűen létkérdéssé vált, mint egyetlen tárgyi-asítható jövedelem. A gazdálkodásnak nem voltak központi keretei, a főhatóság jó szándékú érdeklődése a kényszermegoldásokat hallgatólagosan tudomásul vette, ilyenek voltak malmi kölcsöntermény, hitel felvétele stb.

Az első (1945-ös) gazdasági év tanulói segédlettel, a szovjetektől pálinkáért vásárolt lovakkal oldódott meg. Erre az évre jellemző volt az a mondás, miszerint az eredményes gazdálkodáshoz „forintárú ész, garasárú szerencse és egy nagy adag szorgalom szükséges”.

A munka nyugalját hátrányosan befolyásolta a szlovák kitelepítés intenzív helyszíni propagandája, és az ezt kísérő, napi gondokat okozó indulatok.

A nehéz körülmények ellenére, vagy éppen ezért az iskolaköteles gyerekek érdekében Bikazugban magán elemi iskolát indítottam, melynek tárgyi feltételeit (padok, fűtés, stb.) a gazdaság, a tanítónői fizetést közösen vállaltuk Podani Edit tanítónő segítségével.

Sikerült a gyakorlaton résztvevő tanulók képzését megszervezni. Az étkezés, mint „tárgyi feltétel”, a gyakorlatok rendszerét, következetességét és emberformáló keménységét segítette. Az azokban az években végzett képesített gazdák (Aranyoklevéllel) a közös küzdelem erőforrásaként minősítették a tanintézeti gyakorlati oktatást, pedig a hetesi beosztások 3.30-tól 18.00-ig tartottak, természetesen azokkal a megszakításokkal, amit a szolgálat lehetővé tett. Önálló szakmászított feladatok az akkori gazdálkodás minden fő tevékenységét érintették. A naposi eligazítások, a tanulók személy szerinti minőségi és teljesítmény értékelése a munka becsületét és a személyes felelősséget, ezzel az önbecsülést, a kritikai szemléletet és az egyén állóképességét célozták.

Az 1945. évi újrakezdést a jövőbe vetett hit, az alkotni és élni akarás motiválta. Szinte nem volt lehetetlen, a társadalmi rugók, a politika egyfajta biztonságot sugalltak. A földosztás a parasztember vágyainak a kiteljesedését, az egyéni kezdeményezés és a függetlenség megvalósulásának lehetőségét ígérte.

Szarvason az 1945-ös kezdés szakma és emberpróbáló volt, tele tenni akarással, hittel és lelkesedéssel. A tanulók szinte egy emberként váltak az intézmény megszilárdulásának hordozóivá. Az oktatás szigorú rendje, metodikai, pedagógiai egysége, a tanintézet akkori hazai és nemzetközi hírnevének méltó képviselője volt. A nyilvános szereplések impozáns keretek között, szívet dobogtatóak voltak. Ez a kisugárzás szinte napjainkig érezteti hatását, a tanárok hazai és nemzetközi hírű egyéniségek nyomdokain, figyelemfelkeltő megbecsülést vívtak ki. A derékhad színvonalát fémjelzi a későbbi Főiskola oktatóinak megbecsülése. A helyi konfliktusok sokszor személyi ellentétek az útkeresés sorában munkára, újabb és újabb kezdeményezésre serkentettek. Különösen a fiatal tanárok nehezen fogadták el az állóvíz sokszor passzív magatartásformáit. Az intézmény több mint egy évig külső (kötségvetési) ellátmányt nem kapott, így kellett újra kezdeni és működtetni a méreteiben és feladataiban sem lebecsülendő egységet.

A forrásokról úgy gondoskodtunk, hogy semmit nem árusítottunk ki, sőt a különböző egységek működési feltételeit is megteremtettük egy szál ruhában. A munkánk a sikerélmények, az örömszerzés felemelő érzésével járt, sikerült az intézmény dolgozóiról szervesen gondoskodni az elszabadult infláció közepette is.

A 1945-ös rendszerváltás politikai viharai az iskolát sem kerültk el. Ennek egyenes következménye volt a testület megosztása. A politikai semlegesség megőrzése egy oktatási intézmény legfőbb feladata, ez nem jelenthet társadalmi érzéketlenséget. Az akkori „ítél a nép”, „B lista” és egyéb átalakulás szülte torzulások nemcsak egzisztenciális bizonytalanságot váltottak ki, de nem voltak mentesek a fizikai bántalmazásoktól sem.

A helyi nagyságok erőből próbálták a hatalmat birtokolni, az eszközökben nem válogattak. Napi gondjaimat nem a hallgatók, tanulók, hanem különböző irányból felheccelt dolgozók sokszor jellemző ellenállási reflexei okozták. A régi tangazdasági szellemet nem válthatta fel az alkotó öntudat. A követel oldal a tartozik oldallal szemben felerősödött.

A munkafegyelem és a mérhető teljesítmény szinten tartása pedagógiai tényezőként terhelte egyébként is gondokkal terhes napjaimat. A szlovák kitelepítés, különféle szovjet magányos, de nem ve-

szélytelen akciók, a pártok és a szakszervezet beavatkozásai, próbálkozásai sokszor nyomasztottak. 1945 augusztusában sikeresen tanári vizsgát tettem, ennek elismeréseként kineveztek gazdaságvezető tanárnak. A kinevezés súlya, felelőssége, az egészségesen gerjesztett ambíció és a 25 éves korom a munkám fordulatszámát, az önállóságra való törekvést fokozta. Ez utóbbi sokszor érintette a kollégák érzékenységét, ehhez járult a számomra fontos tanári értekezlet szükségessége, az ilyenkor elkerülhetetlen személyeskedések. A bátran kezdeményezők táborát nem mindenki nézte jó szemmel, a ráérők intrikája sok kellemetlenség forrása volt.

Az oktatás és a gazdálkodás módszertanilag kimunkált egymásra épülése, az elmélet és gyakorlat egységét a tanulók tevőleges részvételével folyamatában mutatta be.

A megbízható információ hiányát kihasználva a különböző pártok a maguk rétegpolitikai felfogásában a gyors újjáépítést, az ellátás javítását, a szabad választások lehetőségét csillogtatva igyekeztek megnyerni ügyüknek a szavazó polgárokat.

Ebben a hangzavarban nehéz volt eligazodni. Háttérben a szovjet megszállók sajátos módszerekkel segítették a kezdetben kis létszámú, de nagy hangerejű kommunista pártot. Az új tulajdonviszonyok, a napi megélhetési gondok, a felszerelés hiánya fokozatosan kiszolgáltatottá tették a parasztembert. Mivel nem volt ideje tájékozódni a hangos demagóg, így tetszetős szólamok befolyásolták a tisztánlátását, döntését.

A működő, szakemberekkel irányított tangazdaság – mint középirtok – a közfigyelem homlokterébe került. Egyszerre világossá vált, hogy az életképesség, mint eltartó erő, adózó tényező közép- és nagyüzemi keretek között eredményes. A termelékenység, a technika, a jövedelmezőség és a szakértelem a gazdálkodás biztonságának színvonalai, zálogai voltak.

A tangazdaság két év alatt önerőből állt talpra úgy, hogy egyszerre felelt meg a gyakorlati képzés, a gazdálkodás egymástól el nem választható céljainak. Ez a „mezítlábas” erőfeszítés, a gyors fejlődés, a közérdeklődés szakvéleményt formáló tényezőjévé vált.

Érdekes szólni a tangazdasági rizsnemesítéséről, az őszi zab egy kevésbé fagyérzékeny fajtájának elterjesztéséről, a fajták fenntartásá-

ról, a vetőmagvak forgalmazásáról, vagy a mangalicasertés szaporulatának értékesítéséről.

Az öntözési módok és annak gyakorlatai nagy érdeklődést váltottak ki, a silózás szélesebb körű elterjesztése, stb. már a kezdet kezdetén túllépett a tancélokon.

A tanári kar a tárgyakhoz kapcsolódó, akkor aktuális témákat népszerűsítette szaktanácsadás formájában, az aranykalászos gazdantafolyamok keretein belül.

Kalandos körülmények között hoztunk vissza Szombathelyről az elmenekített javakból négy vagon állatot, felszerelést, és sikerült a tangazdaság 50 lóerős Hoffer traktorát Martfűről nem minden izgalom nélkül Szarvasra visszahozni. A juhállományt a résztartásra vállalt anyák és azok szaporulatai adták. A baromfitelep 1946-os feltöltésével a gyakorlati képzés teljes vertikuma működött.

Nehezítette az igazgatást, hogy két minisztériumnak és két ki-nevezett igazgatónak voltunk alárendelve. Ez sokszor okozott el-lentmondásokkal terhes pillanatokot.

Nem lenne teljes a kép, ha nem szólnék az 1945-1946. évi diák-sztrájkjkról, amikor is a tanulók követeléseiket megfogalmazva az iskolából 4 hónapra önkéntesen hazamentek. Az ezt követő minisztériumi vizsgálat tanári felbujtókat keresett, de nem talált. A tanulók elégedetlensége az étkezésre, egyes tanárok oktatási színvonalára és az igazgatás módszerére vonatkoztak.

A helyi és országos indíttatású „ítél a nép” mozgalom a nép el-lenségévé kikiáltott egyének azonnali eltávolítását (kirúgatásukat) növelte, a törvényesség teljes mellőzésével, kisebb vagy nagyobb csoportok felheccelésével hajtották végre az öntörvényű ítéleteket. A manipulált közhangulat rányomta bélyegét az 1946-os évre, ennek „törvényes folytatása” volt a B lista, amelynek az igazgató rövid időre áldozatul esett.

A tanárok és a tanulók eltökéltsége, munkatempója megfelelő eredményei méltók voltak a nagy múltú intézményhez. A végzett tanulók rendszerint származásuk miatt sok hányattatás után megtalál-ták a helyüket. Legtöbbször a szakmában, egyesek tudásuk eredménye-ik alapján komoly karriert értek el (pl. vezető szakemberek, tanárok, egyetemi oktatók és tudósok, pl. akadémikus) lettek.

Az ifjúság a hagyományokat ápolva sok irányba tevékenykedett. Kulturális téren különböző önképzőkörök, sárgulási felvonulások, gazdaszbálok, sportversenyek, intézményi és országos szinten tették színessé, tartalmassá az egyébként sem unatkozó tanulók életét.

Szarvas akkor is diákváros volt, gazdaszait szerette, mert volt kisugárzásuk, minden téren élénkítően hatottak. A tanítóképző, később az óvónőképző intézet hallgatóinak a fejét nemegyszer gazdaszaink kötötték be.

Ez volt az az időszak, amikor a dolgozók az újonnan alakuló lehetőségeket a maguk sajátos szempontjai szerint magyarázták, és rendezőelv nélkül szerették volna gyakorolni. Ez a helyzet napi vitákra adott alkalmat. Ennek egyik szélsősége volt, amikor a dolgozók kerékpáron a belügyminisztert (Dr. Erdei Ferencet) keresték meg, szigorú megtorlást követelve a tangazdaság vezetővel szemben.

Másik eset 1946 nyarán történt, a növénytermesztő brigád tagjai bekerítették az iroda épületet, ahol egyedül tartózkodtam. Kapával, kaszával felfegyverkezve fenyegetően léptek fel és követelték, hogy menjek ki közéjük. Az iroda egyik ablakán közéjük ugrottam, emelt hangon munkára szólítottam fel őket, amit tudomásul vettek.

Nem könnyített a helyzeten a gazdaságban tartott 40 db tehén sem, amelyek a városi szovjet kommandó tejellátását voltak hivatva biztosítani. Egy őrmester irányította ezt a munkát, legtöbbször illuminált állapotban. A tehenistálló előtt lévő akácfasorból egyet ki akart vágatni, amit én nem engedtem, ebből vita és dulakodás támadt, amit a szovjet kommandó pincéjében eredeti (mechanikus) eszközökkel zártak le.

Az eredményünket a bürokráciamentes döntések segítették. A józan kockázatvállalás végtermékei stabilizálták a gazdaságot, szinte hihetetlen rövid idő alatt hevertük ki a háború következményeit.

A szarvasi tangazdaságot 1946 novemberében egy nagyszerű gazdátanárnak, Fehér Mihálynak adtam át.

Az 50 éves és e körüli évfolyam-találkozókon a mai nyugdíjasok, volt tanulók, hallgatók egyértelműen visszaigazolták a homogén tanterv és az erre épülő oktatási rend használhatóságát, az egyén alkalmazkodóképességeinek ébresztését, horizontális gondolkodásának kialakítását, igényességét, fegyelmezettségét. A végzettek szinte kivétel nélkül, sokszor politikai szorítóban, de elsősorban a szakmá-

ban jól állták meg helyüket. Tehát az oktatás, a változó gazdasági, társadalmi körülmények között elérte a célját.

Az ismertetett eredmények, a kapkodó, sokszor hozzá nem értő átszervezések, iskolatípusok kritika nélküli változása, bevezetése, a külföld majmolása, a hazai politikai felhangok törvényszerűen az oktatás degradációját vonták maguk után. Az oktatásba csempészett mozgalmi elemek alatt – „mindent a szocialista ifjúságért” – módszerei arányaiban megváltoztatták a tartalmi és formai elemeket. Csökkentették a szakember gondolkodásmódját meghatározó humán tárgyakat.

Jószérivel így a „szakbarbár” agyonideologizált, szociálisan érzéketlen, anyagi típusú ifjak kerültek ki a gyakorlatba.

Az ún. középfokú képzés az egyetem egyik előiskolája volt, megtűrt szinten, mert a felvételi felépítése és követelménye viszonylag a legkevesebb átalakuláson átment gimnázium anyagára, tárgyaira épült. Az átszervezések következtében sokszorosan sérült a nagy múltú szarvasi intézmény. A kegyelemdőfés a tangazdaság elvétele volt, helyébe csak a ráolvasást kaptunk.

A tangazdaság területe az újonnan alapított öntözési és talajjavítási kutatóintézet kísérleti gazdasága lett, mely napjainkban elemeire hullott, elértéktelenedett. Ezt a veszteséget az oktatási intézmény nem heverte ki, mint ahogy egy orvosi egyetem klinika nélkül nem lehet teljes értékű.

Szeghalom

Szarvason a diáksztrájkot követően a bizalmatlanság mérgezte az oktatói légkört. A Szeghalmi Református Szigeti Endre Mezőgazdasági Középiskola vezetősége felkért az iskola tangazdaság-vezető tanárának. A kedvező ajánlatot elfogadtam. Az egyházi iskolák 1948. évi államosításáig, teljesen önállóan, központilag támogatottan, szakmailag ellenőrzötten végezheték munkájukat.

Az iskolát 1943-ban Szigeti István és neje Koós Patay Margit alapították az elhunyt fiúk emlékére, szegény sorsú parasztyerekek szakképzését támogatva. Az alapítvány a tangazdaságra vonatkozott, ahol tanügyi és gazdasági épületeket építettek fel.

Szigeti István az alapítvány pénzügyi alapját többéves lucerna-mag termesztéssel teremtette meg. A „szeghalmi lucerna” tájfajtának egyik fenntartója, haladó, bölcs, előrelátó és végtelen szorgalmú, intelligens, a szakmában mélységében járatos, humán műveltségű egyéniség volt. Magának 7 kh szántót hagyott, a tangazdaság mellett, zöldség és takarmánytermesztésre sikeresen rendezkedett be. Ő is kuláklistára került, mindenét elvették, a Bánhalmi Állami Gazdaságba vittem rizsörnek, ott is kiváló terméseredményeket produkált haláláig. A rehabilitálása a rendszerváltás után történt meg.

Kettős feladattal és céllal történt az áthelyezésem. A tangazdaság gazdálkodásának, és korszerű fejlesztésének a kialakítása, valamint az anyaintézmény dologi kiadásához hozzájárulás a tancél maradéktalan érvényesítése mellett.

A gazdaság környezeti feltételei (talaj, éghajlat) kedvezőtlenek voltak, ezért az ágazatok szerkezetét és arányát az adottságok és a közgazdasági környezet figyelembevételével a termelékenység és jövedelmezőség irányába kellett változtatni.

Az egyik fő adottság az öntözővíz, a tanulókkal közösen épített rizstelepen, cukor- és takarmányrépa, lucerna és gyepöntözéssel lett kihasználva. A gyors kezdeményezés és a termesztési tényezők összhangja az ún. pénzes növények a rizs 7,5 t/ha, a cukorrépa 42 t/ha terméssel megteremtette a gazdaság teljes pénzügyi egyensúlyát. Így a gazdaság technikai fejlesztése is megkezdődhetett R 35HSC típusú, 50 lóerős Botond típusú gumikerekes vontató, cséplőgép, elevátor, pótkocsi megvásárlásával. Üzembe helyeztünk egy 36 kalapácsos darálót, amivel bér munkát is végeztünk. A daráló üzembe helyezésének feltétele molnár vizsgával rendelkező szakember volt, ezt a vizsgát sikeresen teljesítettem.

A város mellett fekvő „Téli mezőgazdasági iskolát” összevonták a középiskolával. Az iskola udvarán lévő nyitott szint jászol és őszi tartásra alkalmas vályúval rendeztük be 40 db nógrádi borjúfogas tinó hizlalására. A hizlalás kiemelkedően jól sikerült.

A szakközépiskola városi tanügyi központja a Kárász kastély volt, az igazgatás az ún. Werner-házban működött. A tantestület az igazgatóval az élen lelkesen és eredményesen dolgozott.

Az intézmény egyik erőssége a gyakorlati oktatás, hozzájárult a jó elméleti és a gyakorlatban könnyen eligazodó szakemberképzés-

hez. A tangazdaság minden munkáját egy állandó dolgozó és a hetesi szolgálatra beosztott tanulók közösen látták el.

Az iskolát a végzett tanulók helytállását minősíti, ki-ki képességeinek és érdeklődési körének megfelelő karriert futott be, pl. igazgatók, tsz elnökök stb. lettek. Állami díjas és felső szintű vezetők és kiváló középírányítók vitték hírét és öregbítették az iskola teljesítménynek.

Ez a mezőgazdasági szakközépiskola, a nagy múltra visszatekintő szeghalmi Péter András Református Gimnázium testvérintézménye volt. A megszüntetésekor az egyházi, alapítványrendszer alapján működő egyre kiteljesedőbb, a régió igényeit kielégítő iskolatípussá fejlődött. Az itt végzett tanulókat a szakegyetemek szívesen fogadták.

Az intézmény rövid idő alatt a környék mezőgazdasági fejlődésének lett a motorja, pl. a rizstermesztés területi felfutása, a kapásnövények, gyepek, lucernák öntözése, vagy az intenzív marhahizlalás és ennek megfelelő minőségi hízó alapanyag előállítás.

Az 1948-as évben a kommunista párt diktatórikus módszerével maradandó és káros nyomokat hagyott az élet minden területén. A beinduló lendületes kezdeményezések rendre megtorpantak, megkezdődött a parasztság szelektív üldözése.

A főhatóság 1947 nyarán a Csermajori Tejipari Szakiskolába küldött, természetesen a meglévő beosztásom nem változott.

A mezőgazdasági szakiskolák részére metodikailag kidolgozott gyakorlati jegyzetet kellett megírni. A szakiskola lojális vezetése lehetővé tette a sajt- és vajmesteri tanfolyam elvégzését. Közben a politikai gazdaságtan rejtelseibe igyekeztek bevezetni a vendég előadók. A kívánalmaknak eleget téve érkeztem vissza állomás helyemre.

A terméseredmények közül a rizs Bruzone (*Piricularia oryzae*) fertőzése szinte az egész termést megsemmisítette. Ez a tény a fajta rezisztencia nemesítési problémáját helyezte előtérbe, mint a rizstermesztés elsődleges feltételét.

A minden tekintetben jól prosperáló intézményt az egyházi iskolák államosítása jogutód nélkül megszüntette. Erre az intézkedésre konstruált politikai, egyházi észérvek senkit nem győztek meg. Nem elég, hogy emberek tömege maradt kenyér nélkül, ráadásul az egy-

ház klerikális bélyegét rájuk sütötték, így a következmények az egész családok boldogulását lehetetlenítették el. Ez a differenciált értékrend az élet más területén is érvényesült, az emberek „osztályfüggővé” váltak.

Ezt egy saját példával igyekszem bemutatni. A Gödöllői Agrártudományi Egyetem Földműveléstani Tanszékére tanársegédi állást hirdettek. Pályázatomat és személyes meghallgatásomat elsőnek fogadták el, politikai megítélésem miatt a lehetőségből is kizártak. Vagy e témában 14 évet előre ugorva, a Debreceni Agrártudományi Egyetem Növénytermesztéstani Tanszékére hívtak meg, akkor a Hortobágyi Állami Gazdaság igazgatóhelyettese voltam (46 000 ha), a megye vezetése politikailag úgy véleményezett, hogy „nem be, de előtte sem szabad elengedni”. Az más kérdés, hogy később ennek az intézménynek a Szarvasi Főiskolai Karán igazgatóhelyettese, tanszékvezető főiskolai tanára lettem, melyet az Egyetemi Tanács erősített meg.

A képzés gyakorlati irányú, a gazdálkodás területén a kézi munkától a szervezéstől az irányításig a tanulónak mindenben beleszólási, javaslati joga volt, és hatáskörében felelősséggel járt el.

Az elméleti oktatás lényegét, a tárgyak egymásra és a gyakorlatra épülése adta. Miután a tanulók tanári vezetéssel mindent maguk csináltak, így sikerélményekkel és magabiztossággal készültek pályájukra.

Az oktatás embert formáló volt. Elemei a tanulók gondolkodás szintjét, helyzetértékelő, kreatív, kezdeményező képességét erősítették, fejlesztették. A tanulók magukénak tudták az intézményt. Az egészséges gazdász szellem kezdett kialakulni, gyökeret eresztetni. A tanulók magatartása kultúrált, rendezett, a környezet számára is példa értékű volt. Az egyházi irányítást rugalmas, megértő, a problémák megoldására törekvő szellem jellemezte. Az állam szakmai irányítása és felügyelete, revizori kontrollja egészségesen illeszkedett a regionális igazgatási elképzelésekbe. A tanári munkát jegyzet, tankönyv és praktikumok közös és egyéni megírása, szerkesztése tette színvonalasabbá.

Országos szakmai értekezéseken mondhattuk el véleményünket, pl. az öntözés, dry farming, szarvasmarha hizlalás, gyakorlati oktatás témákban.

A földművelésügyi miniszter, Bárányos Károly minden bejelentés és kíséret nélkül látogatta meg a tangazdaságot. Hozzáértően, azonosulva a problémákkal kérte a gyakorlati oktatás és a tangazdaság profilját referencia mélységig tanulmány formájában összeállítani. A sokrétű összefüggésű és mélységű munka az intézménynek további lendületet adott. A megközelítés formája, célja, embersége és egyszerűsége mindnyájunk számára egyfajta elkötelezettséget, felelősséget jelentett.

Sajnos az iskola államosítása az ekkorra elfogadott program el lehetetlenülését hozta. A gazdaságvezető tanár egy személyben volt gazda, főkönyvelő, magtáros és mindenek előtt gyakorlatot oktató tanár.

Ezeket a feladatokat felelősséggel csak úgy lehetett ellátni, ha minden hatáskör szoros egységben az oktatást szolgálta. Pl. a könyvelés, „kamerális rendszerű” volt, aminek a bizonylatait „prima nota” (elsődleges feljegyzés) szakcsoportos bejegyzések „magtárkönyv” garmada jegyzékkel és jelöléssel (takarmányozás, tejtermelés, szérűkönyv, törzskönyv stb.) adták. A könyveket a hetes tanulók vezették, aláírták, a tanár ellenjegyezte. Revízió esetén, miután naprakészen kellett minden tételt rögzíteni egy óra alatt készletet tudunk adni az elsődleges feljegyzések, bizonylati rendszerében. Természetesen ugyanezt számítógéppel, az idővel jobban gazdálkodva lehetett volna elvégezni. Az akkor szerveződő nagyüzemek az indítás buktatóival birkóztak. Az uradalmakból „kivételezett” csonkok (100 kh) a törzstenyészetek alapjait őrizték meg. Pl. Csorváson Prág Géza uradalma szimentáli tehenészete, a Prág-major magyar félvér lovai és tenyész-mangalicái a régió színvonalasabb tenyészeteinek magját képezték.

A tanulók a közép- és nagyüzemek elkötelezettjei lettek. Ki-ki különböző ívű pályáján ezt a képességét bizonyította.

A kereskedelmi szellem, érzék ébresztésére jó alkalom nyílt a környék állatvásárain, ahol jó nevű állatkereskedőktől tanulhattuk az állatbírálatokat. A terménykereskedők általi gabona, lucernamag, cukorrépa átadás, előkészítése értékelésre, a végtermék, mint jövedelem tényező ágazati és gazdasági áttekintése élményszerű volt és az üzemi szemlélet kialakítását segítették.

A politika feszültség gerjesztő tényezővé vált. A kommunista párt erőszakos módszerei közé tartozott a megfélemlítés, a polgárok

egymás elleni uszítása, a kibontakozó osztályharc, a falkásítás, a megvárakoztatás, az idegek túlfeszítése, felesleges figyelemelterelés. A dodonai kijelentések előrevetítették a társadalmi átrendeződés szándékát. A megalázás aljas módszerei közé tartozott a párt belépési nyilatkozatának kitöltése, majd ennek nyilvános elutasítása veretes indokokkal, aminek valóságtartalma nem volt, viszont az áldozat teljes ellehetetlenítését vonta maga után. Senki nem lehetett biztos a holnapban. Az állami gazdaságoknak az Építők Rózsa Ferenc Szék-házában tartott országos ankétján, ahol Rákosi Mátyás és Hegedűs András (akkor még állami gazdaságok minisztere) tartottak tájékoztatót, a hátam mögött valaki nagyon megörült a jelenlétemnek, nem nehéz kitalálni, a volt szeghalmi párttitkár, mint egy tizedrangú gazdaság igazgatója próbálta nem létező kapcsolatunkat feleleveníteni.

A középfokú mezőgazdasági oktatás 1948 utáni, szovjet típusú átalakítása, újak szervezése technikumi rendszerben, a tömegképzés tipikus esete volt, ahol az átrendezett tantervek képzési célja nem érte el a régi szakiskolák használati értékét.

Az iskolák egyik értékmérője a főiskolákra, egyetemre bekerültek száma. A felvételi tantárgyaiból éppen az előképzés összehangolatlansága miatt a pályázók kis százaléka érte el a bekerülési pontértéket. Ebben az a szomorú, hogy a pályázók az oktatási rendszer áldozataiként könyvelhetők el, teljesen vétlenül.

A mezőgazdasági technikumok nem adtak technikusai képesítést, azt „post graduálisan” lehetett megszerezni. A négy év tanulmányi idő nem volt elég az egyetemi, főiskolai felvételihez, technikusai képesítést sem adott, de megrendezték a ballagást, ezzel erőn felüli anyagi terheket zúdítva a szülőkre, hozzátartozókra.

A felduzzasztott nagyüzemek a technikumi végzetteket brigádvezetőként alkalmazták. Bár a kiterjedt levelező oktatás a továbbtanulás lehetőségét nyújtotta, az úgy szerzett diplomát sokáig nem tekintették teljes értékűnek, joggal. Az anomáliák halmozódtak a nappali képzés rovására. Az itt végzetteket is sújtotta az ún. „esti egyetemek” agymosás célú tevékenysége. Ha a rövid lélegzetű se szeri – se száma szakmai és politikai tanfolyamok gyakorlatát vizsgáljuk, rájövünk arra, hogy voltak „tanfolyamos dolgozók”, akik a többi dolgozót tehermentesítették, s minden kötelező tanfolyam állandó látogatói voltak.

A szeghalmi szakképzés az 1966. évben mezőgazdasági gépkezelői szakközépiskolaként kelt életre, a Péter András Gimnázium egy tagozataként. Az intézmény egysége kimunkált és a gyakorlathoz jól illeszkedő tantervvel és tangazdasággal, mindmáig használható modellként bizonyította életképességét. A tanár, tanuló a közeli és szélesebb társadalmi közeg egyaránt sajátjának tekintette az iskola tevékenységét, hasznosnak, főleg használhatónak minősítette. A tagozat alkotó, intelligens embereket bocsátott ki. Korom és a lehetőségek meghatározták pályámat, az emlékek, sikerélmények sok-sok szép kezdeményezéssel párosultak, és adták azt a fordulatszámot, amely a küzdelemmel elérhető célok megoldásához vezettek.

Törökszentmiklós

A Törökszentmiklói Mezőgazdasági Szakközépiskola igazgatója hívott meg tangazdaság-vezető tanárnak. A Bartai Tangazdaság 4 km-re feküdt a várostól. Ez a távolság gyalogos közlekedés mellett sok felesleges feszültségnek lett a forrása.

Fordulatokban gazdag pályám új állomáshelye sem szűkölködött meglepetésekben. A pedagógia és a gazdálkodás sokszor legalábbis rokonítható szakma. Rövid észlelési idő, pontos helyzetfelismerés és határozott cselekvés az eredmény záloga. Természetesen a végkifejletet megelőzi a részletekbe menő elméleti és gyakorlati felkészülés, előkészítés.

Egy ismeretlen, új munkakör buktatói a szubjektív és objektív tényezőkből adódnak. A váltáshoz fűzött reményekhez türelmetlenség, egy sor elvárás, jó és rossz szándékú érdeklődés csatlakozik. A „mustra”, az első találkozások észlelései könnyen beskatulyázták az újonnan jött kollégát, partnert. A testület adaptív szelleme, a zökkenőmentes beilleszkedés feltétele. Nem volt elég időm a környezet – egyébként nélkülözhetetlen – elemzésére. Az ellendrukkerek ezt jól tudták, ebből adódtak azok a kisebb fiaskók, ami a normál együttműködés esetén elkerülhetőek lettek volna.

A tanulókat nem személytelenül, hanem nagyon is névre szólóan kellett megnyerni, velük munkakapcsolatot kialakítani. Utólag visszatekintve, egy-két tanuló tengelyakasztás a tanár egyéniségének

kemény próbája volt, ami mögött az „ifjúsági szervezet” tanárelles uszítása is szerepet játszott.

Az iskola vezetése és testülete a politikai és társadalmi átalakulás kényszerpályáján az utat kereste, érthetően egzisztenciáját féltette saját értelmezésében és gyakorlatában. Az ifjúság vezetői korukból és körülményeikből adódóan agresszívvá kezdtek válni, az iskola rendtartásától függetlenül a tanárookra nyomást gyakoroltak. A testület egységes fellépése hiányzott az egyébként szabálytalan és természetellenes magatartással szemben. Erről a szituációról csak utalva tájékoztattak. A valóság döbbenete ennek a lehetetlen állapot megoldásának keresését váltotta ki belőlem. Ma úgy mondjuk, hogy a pályámon nagy kihívása volt egyik pillanatról a másikra mindjárt az év elején. Negyedik osztályról volt szó, ahol a mindenkori ifjúsági vezető meg akart táncoltatni. Nyílt lázadásra szólította fel az osztályt, teátrálisan, szinte támadó jelleggel felém közelített, a megengedettnél harsányabban, válogatott bárdolatlansággal illetett. Figyelmeztetésem ellenére egyre kihívóbb lett, az osztály a felszólításomra nem engedelmeskedett. Mielőtt fizikai erőpróbára váltott volna, egy határozott – kímélőnek nem nevezhető – mozdulattal padlóra küldtem, az osztályt pedig megkértem, kövessen a gyakorlati óra helyszínére. A tanulók egységesen, ellenvetés nélkül velem tartottak a vezérrel együtt. Ettől kezdve fegyelmezési problémám nem volt. Természetesen a testületet, a városi ifjúsági szervezetet az eseményekről tájékoztattam.

Az oktatás a helyi, járási, a megyei pártpolitikai értelmezések tartalmi irányzatok függvényévé degradálódott. Döntések helyett értelmeztek, semlegesítették a személyi felelősséget. Így a sokszorosán eldeformálódott tanterv követelményeit egyre nehezebben lehetett betartani, követni. Végül az intézmény nagy megmértetése az érettségi egyfajta tanári, intézményi, önigazolási eseménnyé devalválódott. Az oktatási cél az eredményes érettségire való felkészítés, az érettségire tanulás volt. A nevelést az ifjúsági szervezetek helyettesítették, ami kényelmesnek tűnt az oktatók számára. Az oktatás, nevelés egysége helyett a mindennapi figyelés, küzdelem, a kiszámíthatatlan politikai fantom ellen a létért folyt.

A „tudat-átgyúrás” a hatalmi, politikai eszköztár lehetőségeivel arra törekedett, hogy az emberek önálló gondolkodásukat adják fel, s személytelenekké váljanak.

Az oktatás, nevelés „iskolateremtő” nagy egyéniségek nélkül, kar és láb nélkül tehetetlen tömeg. A kezdeményezés az újra, a gyakorlatra, a kultúrára, a fiatalok gondolkodásmódjának formálására a nagy kohóban, a mindennapok küzdelmeiben, örömteli felismerésében bontakozhat csak ki. Ehelyett a reggeli újságolvasás szemináriumszerű gyakorlata, a szellemi rabszolgaság, az alkotó egyénből a gondolkodás csiráinak a kiűzése uniformizálta az oktatást, így a tanulókat is. A permanens ellenségkeresés, az éberség, különféle hangulatot korbácsoló értekezletek mindig valaki vagy valakik ellen irányultak. Az „önkéntes” felajánlások, ezek sanda számbavétele és visszafordítása az egyén ellen, az osztályharc jegyében történt.

A gyakorlati oktatás a tangazdaságban folyt, a tanulók az oktatás nehézségeit, fizikai terhelését kifogásolták. A tanulók fittsége hiányzott, lelkesedésük, diszpozíciójuk így reakciójuk a különböző feladatokra évfolyamonként, osztály hangadójától függően változott. A tantestület (1949-1950) sokszor tanulófüggővé vált. Ezt a körülményt nem ismerve különböző kellemesnek nem mondható kész helyzetekkel kerültem szembe.

Többek között a negyedikesek megtagadták, hogy kimenjenek a gyakorlat színhelyére. Úgy gondoltam, hogy ez az én kudarcom, nem a rosszul értelmezett, túldimenzionált ifjúsági mozgalomé, tehát nekem kell megoldást találnom. Úgy látszott, hogy szót értünk, mikor az ifjúsági vezér keményen szembefordult, sőt fizikálisan támadásba lendült, amit én rögtön és megfelelő eréllyel közömbösítettem és 10 perc múlva már kivonultunk a gyakorlat színhelyére. Attól kezdve egy évfolyammal sem volt ilyen természetű vitám, sőt kapcsolatunk az együttműködés (oktatás) során kedvező irányba mozdult. Az elméleti tanárokhoz a tanulók a megszokott módon viszonyultak. Ekkor már kezdett kialakulni a „ki kitől féljen” nem éppen épületes helyzete, a helyi párt és tömegszervezeti vezetők a szembenállás elítélendő módszerére biztattak.

„Átszervezés az élet sója” alapon a tangazdaságot 1950-ben az állami gazdaságok szervezetéhez csatolták, mint önálló egységet, attól kezdve a gyakorlati oktatás az üzemi feladatokhoz idomult na-

gyon is változó eredménnyel. A gazdaság teljes vezetőséget kapott (igazgató stb.) addig ezt a feladatot praktikusán az intézmény igazgatója látta el.

Ez az időszak a gyapotörület jegyében zajlott, ráadásul először és utoljára jó közepes terméstömeget kellett betakarítani. A tangazdaság üzemi konyháján 3.60 Ft-ért lehetett ebédelni, bőséges menüségben és kiváló minőségben.

Édesapám a gazdaság sertéstelepén volt sertésgondozó, ennek a beosztásnak 1953-ra majdnem végzetes következménye lett. Nyolc db malac elhullás úgymond következményeit (szabotázs, osztályidegen) a megyei bíróság tárgyalta. Ekkor a Bánhalmi Állami Gazdaság főagronómusa voltam, a megyei titkárt kértem, hogy ezt a borzalmat azonnal állítsa le, mert ha nem, más megyébe helyeztetem magamat.

Egy telefonra a tárgyaláson a vádat elejtették, és mehettem az „alperesért”. Ennyit az igazságszolgáltatásról. Sajnos nem mindenkinek sikerült az ártatlan emberek megmentése.

Az oktatásban, mert ez kényelmesebb, az elméleti tárgyak kiszorították a gyakorlatokat.

Ez a drámai helyzet egy-két kísérlettől eltekintve napjainkban látszik megoldhatónak. Az eltelt 40 év az oktatók szemléletét, a gyakorlatokhoz való kapcsolatát négy fal közé száműzte. A látásmódjuk, kritikai érzékük a szakmában nélkülözhetetlen intuitív kezdeményező, kapcsolatteremtő képességük megbénult. A képzés a feltételek említett hiánya miatt a pályakezdés szakmai nehézségeivel is szemben találta magát.

Az üzemi- és a tancél szintézise a gyakorlatban teljesedik ki. A helyzetfelismerés, az önálló kezdeményező és döntési képesség készségét és jártasságát kell, hogy megvalósítsa kultúremler módjára.

A tangazdaságok önálló állami gazdasági státuszt kaptak, de jure csak a gyakorlati oktatás maradt a gazdaságban, az oktatási intézmény felügyelete alatt. A gazdaság és az iskola igazgatói egyeztettek, a szakvezető a gyakorlati oktatást bonyolította. Ennek az új szüleménynek hátulütői már a kezdet-kezdetén mutatkoztak. A gazdaság az állami gazdaságok szervezetéhez tartozott, ahol a jövedelemtermelés volt az elsődleges. Természetesen a gyakorlatok tárgyi és egyéb feltételeiért az iskola fizetett. Az ütközőpont a kettős állampolgárságú szakvezető volt, aki csak egy helyről kapta az illetm-

nyét, de két helyről igyekeztek érvényesíteni a vezetők elképzeléseit. Tanári munkámnak egyelőre végett vetett új beosztásom.

Összefoglaló gondolatok az oktatásról

A mezőgazdasági oktatás rendszere a tulajdonviszonyok, a gazdálkodás intenzitása, az agrárpolitika iránya a szakemberek iránti szükséglet függvénye. A hagyományos álláshelyeket felváltják a vállalkozásokban, termelésben jártas, sokoldalú, nyelvet vagy nyelveket beszélő, jó kapcsolatteremtő fiatal szakembereket foglalkoztató munkahelyek.

Mind nagyobb teret kap az egyéni vállalkozó, aki a mai közegbe próbál beilleszkedni a rendelkezésére álló anyagi és szellemi tőkével. A változó világ, a kialakulatlanságból fakadó bizonytalanság, az agrárszakoktatás útkeresése, esemény-érzékenysége, alkalmazkodási törekvése a tanulók, hallgatók felkészítése klasszikus és innovatív keretek között, sokszor vezetett egy-egy intézmény iszapbirkózásához.

Ha nem sikerül megtalálni a horáciuszi arany középutat, akkor könnyen a vesztesek tábora növekszik, a kapkodás következtében. Az intézményi önállóság, az öntevékenység nagy egészbe illesztett, a helyi vagy országos feladatokat ellátó felelősséget és működést jelenít meg. A hivatástudat szelleme legyen minden cselekvés motorja, a mindenkori oktatási cél maradéktalan megvalósítása érdekében.

Az oktatás az elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátításának szellemi műhelye, ahol az egyén tudatra-ébresztése, látás-gondolkodásmódja, magatartása, kezdeményezőképességének kifejelesztése, a testi és lelki egyensúly karbantartása, felelősségtudatának elmélyítése, erkölcsisége, mind egy-egy szegmense az életre nevelésnek. Egy pálya hivatássá akkor formálódhat, ha a személyes készítés a szakma és a nevelés ötvözete párosul a fiatalság sokszor szélsőséges, de érzően és értően alakítható magatartásával. Gazdag útravalót mondhatok magaménak, mert tanárain, professzoraim számomra meghatározó egyéniségek, szellemük, humánusuk, szakmai géniuszuk vezérfonala, kapaszkodója volt tevékenységemnek.

A mezőgazdasági képzés három fő pillére 1944 előtt a szakiskola, a középfokú gazdasági, kertészeti, erdészeti tanintézet és a mező-

gazdasági akadémia volt. Az iskolák különféle szakemberigényt régióként, a birtokok nagyságához alkalmazkodó mértékben és módon elégítették ki. Országos benépesítésű volt pl. a Csermajori tejipari szakiskola, a sajt- és vajmesterek magas szintű oktatásának a bázisa.

Az intézmények egy része rendelkezett laboratóriummal, jól felszerelt tangazdaságokkal. Az oktatás elméleti és gyakorlati alapjait a célnak megfelelő jegyzetek, szakkönyvek, tenyészkert, istállók, műhelyek, preparált és élő növények, állatok tették átláthatóvá, érthetővé, begyakorolhatóvá a készség, majd a jártasság mélységéig.

GAZDASÁGVEZETÉSI TAPASZTALATOK

1951 végén a Szolnok Megyei Állami Gazdaságok központjához rendelték szolgálattételre, megbízott növénytermesztési osztályvezetőnek.

A gyapottermés betakarítása politikai gellert kapott. Jellemzőjeként megemlítem, hogy az állami gazdaságok főigazgatóságáról megérkezett Csillag elvtárs Rákosi Mátyás sógora, ki előzőleg a vendéglátó iparban jeleskedett, mint kormánybiztos. Az igazgatóság a gyapotterületek helyszínelésére küldött ki, miután új beosztásomban egy-két nap alatt igazán tájékozódni nem tudtam.

A látogatás helyszíne a Szenttamási Állami Gazdaság gyapotföldje. A gépkocsiból már messziről látszott egy markáns fehér csík a műúton, ami természetesen a kikovadt gyapot szél által terelt tömege volt. A felügyelet (Csillag elvtárs) és szerény személyem közti viharos véleménycsere, határozott fellépésem után „na jól van fiam, ne idegeskedj” zárszóval teljes egyetértéssel zárult. Az igazgatóság vezetői sápadt arccal vártak bennünket vissza, alig akarták elhinni az ügy ilyen fordulatát.

Emlékeim még a gyapotszedés konglomerátuma köré csoportosulnak. Az irányvonatokkal szállított, több ezres létszámú, különböző gyárakból érkezők igen jó szándékkal jöttek egy vasárnapra. Az előkészületek, szállítás, étkezés, átvétel, fizetés, törődés a fogadó gazdaságot terhelte.

A mezőhéki gazdaság tévedésből egy irányvonattal többet kapott, így minden elképzelés pillanatokon belül a fejetetejére állt. Nem haladt a szállítás, a dolgozóknak nem volt elég zsák a szedéshez, a termés átvétele mérleg hiánya miatt akadozott, az étkezés a „gulyásagyú” feltételei elégtelennek bizonyultak, a pénztáros gépkocsiból fizetett bemondásra, az igazgató reggeltől-estig egy motoron száguldozott, elérhetetlen volt. A munkások nagy csokor gyapotot vittek el emlékül.

Vártuk a sajtó és egyéb visszhangokat, végül ezt a próbálkozást fajsúlyosabb események ellentételezték.

Ebben az esetben az a megállapítás, hogy a „vántól ne féljünk, csak a nincstől”, nem állta meg a helyét.

Rizströszt

Újabb átszervezés. A szakosított, kérész életű rizströszt időszak következett, természetesen népgazdasági érdekből.

Az év 1952. Szolnoki székhellyel megalakították a Rizströsztöt. Gazdaságai öt megyében a rizsgazdaságok voltak. Hajdú-Bihar (Bödönhat), Heves (Kisköre), Szolnok (Bánhalma, Kunmadaras, Tiszaszentimre, Besenyszög, Tizasüly, Tiszaigar), Békés (Pusztabánréve, Szarvas, Körös, Újszalonta), Csongrád (Gencshát, Hódmezővásárhely). A főagronómusi teendőkkel egyik napról a másikra bíztak meg. A feladat súlyát a 79 000 hektár összes terület, ebből 10 000 hektár rizs adta meg. Jellemző, hogy jelenleg az 1000-1500 hektár az ország összes termő rizsterülete.

A feladat óriási volt, a technikai nehézségek a munkáshiány, az állandó esőzés, a munkák folyamatos végzését lehetetlenítették. A szervezeti és szervezési anomáliák a szakma és a politika tisztázatlanságaiból adódtak. A körülmények a párt, az álpresztízs és hierarchikus centralizmus hatására öt megye pártvezetőinek eltérő felfogása, időigényesek, sokszor veszélyesek voltak. Verseny minden mennyiségben és minden alkalommal. Pl. a Szolnok megyei állami gazdaságok 75 ha rizs elvetését a Rizströszt 10 000 ha rizsvetésével vetették össze. A munkámat a gazdaságok távolsága is nehezítette. A helyismeret, a munkatársak kvalitása, állóképessége és a helyi specialitások, erőviszonyok a munkák minőségét, mennyiségét meghatározták. Mindennek ellenére a gazdaságok kiegyenlített teljesítményt és eredményt mutattak.

Ha előre tudom, hogy 1952. október 17. — 1953. március 8. között minden nap esik az eső, vagy a hó, akkor az őszi kampányt a tröszt adta integrációs rendszerben szervezem meg, súlyozva a rizs-betakarításra és az őszi vetésre. Úgymond a „stratégia” egyszerre volt offenzív, ez a minden percet szervezeten kihasználó célt jelentette, ugyanakkor defenzív, ami a dolgozók testi, lelki erejének a kondícióban tartása, a vezetőket sokszor korlátozó, túlbuzgó politikának az időt rabló, de el nem hanyagolható meggyőzése és a fele-

lősség részleges megosztása volt a célja. Erre az időre jellemző „elvi” határozatok szűklátókörűek és a valóságtól idegenek voltak. A helyzetet lényegesen megkönnyítette volna, ha a felelős gazdasági vezetők az üzem, a dolgozók érdekében hozzák meg intézkedéseiket.

A felelősség, a következmények vélt vagy éppen tényleges volta a szakembereket terhelte, akiknek sem idejük, sem módjuk nem volt a magyarázkodásra, esetleg védekezésre. Minél kritikusabbá váltak és végül ellehetetlenültek a feltételek, annál több pártihletésű, véget nem érő, fenyegetésekkel, befejezési határidőkkel tarkított értekezlet nyomorította hónapok óta éjjel-nappal dolgozókat. Részleges letartóztatások, napi AVH kontroll, mind-mind megtalálható volt az étlapon. Azok váltak védtelenné, kiszolgáltatottá, akik az ügyért szinte mindent feláldoztak. A tehetetlenség és a lehetetlent próbáló aktivitás ennek az időszaknak a kísérőjelensége volt

A drámai fordulatokban gazdag időszak, egyik figyelemelterelő mozzanata volt a bűnbakkeresés. Novemberben Szolnokon majdnem letartóztattak. A gyors információ vétele után a Földművelésügyi Minisztérium szovjet szakértőjéhez fordultam segítségért, aki azonnal személyesen Szolnokra érkezett az ügy és személyem védelmében.

Az érkezését követő napon összehívta mindazokat a vezetőket, akik mulasztással vádoltak. Az egész társaságot a Tiszasüly Állami Gazdaság karádi rizstelepére irányította. Itt két cséplőgarnitúra és a kevés rizs hordásához szükséges fogatok várták a munka beindítását. Éppen havas eső esett, a rizstelepre lánctalpas traktor vontatta pótkocsival mentünk ki.

A szovjet szakértő a jelenlévőket megkérdezte, lehet-e csépelni, a válasz egyértelmű igen volt. Erre felszólította az igenlőket, kezdjék meg a cséplést. Az intrikálók három órán keresztül próbálkoztak, teljesen sikertelenül, ekkorra mindenki vizes, pocsolós lett, de a munka érdemben be sem indult, nem is indulhatott, mert minden alkalmatlan volt a munkavégzésre.

A szakértő újra feltette a kérdést, lehet-e csépelni, a válasz határozott nem volt. A nap eseményeit a helyszínen jegyzőkönyvbe foglaltuk és mindenkivel aláírtuk. Egy ember tárgyilagossága, eseményérzékenysége és embersége elég volt ahhoz, hogy ezt a számomra kilátástalan állapotot lezárja úgy, hogy a munkatársaim közül

senkit sem vontak felelősségre. Köszönet ennek a nagyszerű embernek.

A trösztök szervezése sok valóságos és rejtett buktatót jelenített meg és takart el, amelyek az át nem gondolt, gyorsított intézkedésből, a feltételek hiányából fakadtak. Az ökológiai, közgazdasági és politikai tényezők a gazdálkodás kiszámíthatatlanságához vezettek, sokszor az elszabadult események robbanásszerű fordulatait eredményezték. Mindennek ellenére a tröszt az évet jövedelemmel zárta.

Alcsi-sziget, Bánhalma

A tröszt a naptári év végével jobblétre szenderült. A munkatársak gazdaságokban helyezkedtek el. Az igazgatóval az újonnan alakítandó Alcsi-szigeti Állami Gazdaságba helyeztek, természetesen minden feltétel híján. Szolnok város zöldség- és tejellátása, mint fő feladat árnyékolta be egyébként sem rózsás kedvünket.

Az új gazdaság szervezési feszültségét április elején egy érkező személyautó törte meg. A megalakított termelési igazgatóság vezetője érkezett, aki közölte, hogy azonnali hatállyal áthelyez a Bánhalmi Állami Gazdaságba főagronómusnak, a jelenlegi munkakörömet Bánhalmán fogom átadni. A sürgősség oka a gazdaság előző évi 26 millió Ft-os vesztesége és a munkák szervezetlensége volt. A gazdaság közel 10 000 hektárja rossz termőhelyi adottságú volt, a régi kormányzói és Nemes grófi földeket is magában foglalta.

Egy gazdasági folyamat beindítása, egyidejűleg a helyzet felmérése és ismerkedés mindennel, mindenkivel, amihez természetesen kapcsolódott egy „jogos” elvárás, visszafogottság és bizalmatlanság. Látszólag türelmesen, de határozottan kellett a munkatársak egyetértésével felpörgetni az eseményeket.

A gazdaság az extenzív és a fél-intenzív szintbe volt sorolható, ami a gyakorlatban a kézi munka túlzott jelenlétét, egy szerény gépesítési szintet és lófogatokat jelentett. A technikai feltételek hiányát ott, ahol lehetett kézi munkaerővel pótoltuk. Ez az adottság, az ökológiai és ökonómiai szempontok összevetése szinte diktálta a vetés-szerkezetet. Az előző évi csapadéktömeg ellenére a „dry farming” gazdálkodási rendszer elveit vezettük be, amelynek hatása, természetesen javító háttere két páros gözeke volt, így az időjárás függ-

vényében 2500 hektárt tudunk kiváló minőségben művelni. Érvényesült Kemenessynek az a megállapítása, mely szerint a jó talajművelés a termés 50%-át adhatja.

A tervgazdálkodás riasztó, kusza rendszere a vetésszerkezetet az országos számsorokba illesztette. A legnagyobb falat a közel 2000 ha rizs volt, amely rétegvonalakkal szabdalt, rendezetlen felszínű, különböző méretű kalitkákban nem csak talajelőkészítési, hanem gátbekötési és az árasztási, vízadagolási nehézségeket, a vetés gyomosodási veszélyét is magában hordta. A feladat a lehetőségekhez képest túlméretezett volt, ennek szövödményei a termelési időny alatt folyamatosan veszélyeztették a termést.

A termelési tervek a tömeg- és szálastakarmány előállítását visszaszorították, pedig 400 db tehén, mint önálló ágazat minőséget és mennyiséget követelt. A takarmány pótlására folyamatosan kényszerintézkedések születtek, súlyos következményekkel. Az év katasztrofálisan aszályos volt, így a munkákkal időben tudtunk végezni.

A gazdaság telekhalmi üzemegységében a növendék istállók a kitelepítettek szálláshelyei voltak. A bérüket, az étkezésüket, a szálláshelyük és „vizesblokk” komfortját, a rendszeres orvosi ellátást valamint a beszerzéseket sikerült elfogadhatóvá tenni. A telep 1953 nyarán megszűnt. A telep minden jóérzésű emberre nyomasztóan hatott, igazán nem tudtuk feldolgozni magunkban az igazságtalanság, az embertelenség minden jogalapot nélkülöző, kegyetlen rendszerét.

Közben kialakult a gazdaság termelési karaktere, üzem-, és munkaszervezete, munkarendje, fegyelme és érdekeltégi rendszere. A beruházásokat a lakás, a kultúra, üzemikonyha, gépműhely, gépésítés irányába fejlesztettük. Eredményeink nehézségeinken keresztül valósultak meg, kialakult egy lokálpatrióta büszkeség. A gazdaság mellett erőteljes támogatásunkkal épült fel egy település a szükséges ellátó infrastruktúrával a dolgozók számára.

A fejlődés biztos háttere megértő, óvó és védő bástyái a termelési igazgatóság vezetői voltak.

Mezőhegyes

1953. október 17-én bánhalmi beosztásom mellett Mezőhegyes betakarítási kormánybiztosának rendelték ki. Mezőhegyes a külső

politikai és erőszak szervek összefogásaként lebénult, minden tevékenysége lemerevedett, a félelem és a reménytelenség uralkodott el a gazdaságban. Az ügyvel a pártközponti vezetősége foglalkozott és adott bizonyos utasítást az azonnali beavatkozásra.

Egyszerre kellett és azonnal a gazdaságban koncentrálni fizikai dolgozót, technikát, fogatokat és az életet (pl. étkeztetést, pénzügyeket) indítani. A társ gazdaságok, a jó barátok szinte 24 óra alatt megkezdték a segítségnyújtást. Így nem kellett a cukorgyárnak leállni, a betakarítás gyorsításával, az elővetemények utáni talajelőkészítés és vetés elsősorban gőzekkel, folyamatosan és jó ütemben haladt. A cukorrépa és a cukorrépa dugvány szállítása a később felszámolt gazdasági vasút segítségével zökkenőmentesen történt.

Az első héten minden este 18 órakor a Rákosi titkárság, eleinte személyesen Rákosi Mátyás érdeklődött a munkák állása felől. Ahogy ilyenkor szokott, a közérdeklődés gyorsan lohadt, december 8-ára az őszi munkákat befejeztük. Ennek a tevékenységnek többlet költségvonzata mintegy 3 300 000,- Ft volt. A kiküldetés végén miniszterhelyettes fogadott, 3000,- Ft jutalmat és később borítékban küldött „kiváló növénytermelő” jelvényt kaptam. A szakembereknél a túlértékelés veszélye nem állt fent. Közben el kellett látnom a törzsgazdaság szakvezetői teendőit, ami az elkerülhetetlen ütköztetés következményeivel járt.

Mezőhegyes tipikus torzója volt a pártállami gazdasági irányítás szélsőségeinek. A gazdaság vezetése megfélemlített, a tehetetlen pártoskodással jellemezhető, lassan a sorsába beletörődött szakemberekből állt. A politikai handabanda, az egyenruhás erőszak, az egymással vetélkedő külsősök az ellehetetlenülés pillanatában a bőrüket igyekeztek menteni, a szakemberek rovására. A „népgazdaság” a különböző szakágak, bizalmatlanságra épülő, centralizált bürokrácia elvére és gyakorlatára épült. Ebben az időszakban a totális elnyomó rendszer az elmondottak alapján működött. A következményeket kivédeni, megelőzni nem lehetett, „egyesek” csak véletlenszerűen úszták meg következmények nélkül.

A mezőhegyesi kitérő legnagyobb értéke az volt, hogy az ott lévő embereket semmiféle felelősségre vonás nem érintette. Az elmondottakon kívül azért sikerült rövid idő alatt megoldani a szinte gigászi feladatot, mert szerte az országból baráti és kollegiális kérés-

re a szakemberek azonnal, kérdés nélkül a segítségemre siettek. Az összetartozás emberi mélységei csodákra képesek. Abból az időkből jó lenne átörökíteni azokat a motivációkat, ami a nehéz időkön átsegített bennünket.

A munka, a teljesítmény elismerése alacsony szinten a ma divatos „fünyíró” szisztéma szerint történt. Az „értelmiség ellenség” elv az elmúlt 50 évet végigkísérte, jellege diszkriminatív, ennek megfelelően sértő és megalázó volt. Úgy látom ez a szellem napjainkig nem oldódott. Hiányzik a nem létező polgár anyagi, szellemi, lelkiismereti szabadsága, ami az alkotás, a fejlődés, a társadalom lendkérekének alap kelléke.

Az évek során minden dolgozni akaró ember megkapta azt a miniatűr mozgásteret, amely számára a megélhetési biztonságot, a lét kiszámíthatóságát, a családi javak gyarapítását hozta. A társadalmi megmozdulások kényszere helyett az állami piknik könnyedébb, szórakoztatóbb formája vált általánossá. A helyi demonstrációk, a pulpitus és azok személyi dekorációi és az előttük „öntudatosan” felvonulók emlékeztettek a vadász és nyúl aesopusi meséire. A nagyobb nyomaték kedvéért épülő pártszékházak, munkásör laktanyák, a düledező népoktatási színhelyek és az innen felvonuló kis úttörők, akik virágcsokorral köszöntötték a pulpitus alkalmi lakóit egyfajta, alig félreérthető figyelmeztetés „Ego sum Attila flagellum dei” (Én vagyok Attila, az Isten ostora) látszatát keltették.

A Bánhalmi Állami Gazdaság rossz természeti adottságai mellett pénzügyi, közelebről jövedelmezőségi nehézségekkel is küzdött. A feladat adva volt, olyan átfogó gazdálkodási struktúrát kellett kialakítani, ami az ökológiai, helyi és politikai körülmények között jövedelmező és fejlődő. Ennek a célnak érdekében kellett helyreállítani a személyi, technikai, szakmai, szociális feltételeket egy szigorú munkafegyelem és ennek megfelelő bérszínvonal mellett.

A tudományt hívtuk segítségül, kezdeményező együttműködést vállalt Manninger Adolf, Kemenessy Ernő, Kolbai Károly, Arany Sándor, Baitner Károly, Bajai Jenő professzor urak mellett fiatal kutatók és egyetemi oktatók népes tábora. Segítségükkel és lelkes, fáradtságot nem ismerő munkatársaimmal, a fizikai dolgozókkal a gazdaság megindult a modernizáció útján, s két év alatt jövedelmező gazdasággá vált. A tudományos, gyakorlati információk élő csatornái

az irodalmi források, a belső továbbképzés rendszere az önálló felelősségvállalás és érdekelttség, a dolgozók biztonsága, szélesebb értelemben vett kulturális gondozása, mind egy irányba hatottak, a kedvező eredmény felé. A különböző intenzitású politikai hullámverés, a gazdálkodást zavaró beavatkozási kísérletek sok energiát, időt raboltak el a vezetőktől.

A képhez hozzátartozik Bánhalma falu kiépülése a gazdaság központja mellett. A település alapvető infrastruktúrával rendelkezett, villany, járda, víz, bolt, posta, presszó, iskola, lelkes összefogásban, 2-3 év alatt, saját erős gazdasági segítséggel kiépült. Az itt letelepedett családok, dinasztiák adták az állandó dolgozók 40-50%-át, az ő kötődésük a gazdaság stabilitásához jelentősen hozzájárult.

Az 1954-es tanácsi választásokon megyei és helyi tanácstagnak választottak. A Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja, mint egyetlen pártonkívüli kerültem a testületbe. Ez a megbízatás szakmai érdeklődésemem kívül esett, így a szókimondásom sok kellemetlenség forrásává vált. Nem sikerült elsajátítani a hivatali, párt zsargon, amely a legmagasabb rangú, ilyen-olyan mondandójának szajkózása, csatlakozása, visszafogott elvtársi dicsérete volt a szebb jövő reményében.

A tömeg installációja pl. május elsejei felvonulások, táblák, képek, különböző jelvények cipelése, természetesen kire-kire ráerőszkolva történt. A felvonulás végére ezektől igyekezett megszabadulni a politikai fegyverhordozó.

A megyei vb-ülések, az elfogadott pártforgatókönyv formai és tartalmi sémája szerint bonyolódtak. Az önálló véleménynyilvánításnak sem erkölcsi, sem kasszasikere nem volt. A diktatórikus hangnem, időközönkénti asztalcsapkodás a közélet e „nemes, önkormányzati” testületére jellemző volt.

A vb-elnök(nő) miniszterhelyettesi rangban, egybetűs jelzésű gépkocsit kapott. Az önálló gondolkodás, a döntések testületi előkészítése, a hiánycikkek egyébként gazdag választéka közé tartozott.

A zárt ünnepi fogadások, zenekarokkal intonált „zakatolás”, a művi örülés alkoholos rettenetei a próbatételek egy vidámabb szegmensét jelentették.

A nem kötelező, de itt eluralkodott ortodox felfogás és gyakorlat a bizonytalanságból fakadó, mindent kérdőjelező, kezdeményezése-

ket meghiúsító, sértő, megalázó módszerek a „sarokba állítás” sajátos formáját alakították ki.

Közismert, de itt is a szűk elit önbizalmát javító jutalmazás, ki-tüntetés és annak gyakorisága messze túlhaladta azt a túrés határt, a jó ízlésről már nem is beszélek, amely a tökéletes fobia képzetéhez közelített.

A szakma sokad rendűsége, a „jó elvtárs” tévedhetetlensége, ne-tán átmentése, az ellenség fáradhatatlan keresése a párt és tömeg-szervek permanens elfoglaltságának egyik sarokpontjává vált. A sikertelenség forrása az okoktól függetlenül a perifériára szorult, politikailag kiszolgáltatott értelmiség volt. Mondvacsinált osztály-harcos ügyek minden szinten az indulatok, a fontoskodás, az egyéni érdekek ütközésének lettek a forrásai.

A gazdaság a körülményekhez képest konszolidálódott, a nyu-godt munkahelyi légkör eredményei naturális és pénzügyi vonatko-zásban is jól mérhetőek voltak. A „Kiváló Állami Gazdaság” címet elnyertük s különböző kampányversenyek győztesei voltunk.

A négyszázas tehenészet, a szeszgyár, az öntözés, az agrotech-nikai színvonal emelése és kiegyenlítése, a tápanyag-gazdálkodási rendszer kialakítása, a lótenyésztés (magyar félvér) fejlesztése, az OMGE fogathajtó nagydíja, mind hozzájárultak ahhoz, hogy a gaz-daságra felfigyeltek és teljesítményét elismerték. Rendszeresen részt vettem az országos Bábolnai Napok tevőleges előkészítésében

Az első jutalomüdvözlésem a Szovjetunióban erre az időre esik. Sokoldalúan készítettek elő az utazásra. Jól éreztük magunkat, élmé-nyeim az akkori idők ellentmondásaival voltak terhelve. Nehéz volt emberközelbe kerülni. Utazásunk inkább a kiegyenlített szellemű gondoskodás és ellenőrzött vendéglátás volt, mint tömegturizmus.

Érdeemes szólni az igazgatásról, akik szinte kivétel nélkül jó partnerként képviselték az ügyet.

Az 1956-os események a Bánhalmi Gazdaságban szakvezető-ként, a Szolnok Megyei Tanács VB tagjaként értek. A gazdaság sajátos adottságai közepette is fogékonyan reagált a forradalmi megmoz-dulásokra. Sikerült az üzem folyamatos munkáját megőrizni, nagy-szerű munkástanács elnököt választottak, akivel kellemes volt együtt dolgozni.

A csúszó infláció inkább csak az érdeklődés napi elemévé vált, ami az emberek tevékenységét alig befolyásolta. Még atrocitás jellegű esemény sem fordult elő. A járási és helyi pártvezetők egy ideig a mi védelmünkre szorultak, amit később teljesen elfelejtettek (pártamnézia) annyira, hogy a következő álláshelyemre a valótlanágok tömegét zúdították utánam. Csodálkoztam volna, ha ez nem így történik.

A Szolnok Megyei VB-t (csak heten maradtunk) november 2-ára összehívták, az új kormány még Szolnokon székelt. Az elnököt és az első titkárt a testületből eltávolították. November 4-e után a VB. élére miniszteri biztost kaptunk, akinek nem volt közigazgatási gyakorlata, a megyei első titkár a későbbi honvédelmi miniszter lett.

Átmenetileg a VB hatásköre megnőtt, az önálló intézkedések sorát kellett meghozni. Egyben megkezdődött a megtorlások nehéz, hosszú, kiszámíthatatlan időszaka. Ez a procedúra a megyei tanácsot is érintette. Számomra többek között megrázó volt a szolnoki repülőtér parancsnokának meghurcolása és kivégzése, 2 éve rehabilitálták. A munkásellenállás a jogtalansággal szemben egyre erősödött, a „görbe szemmel nézek rád” időszak az emberi kapcsolatokat ásta alá, a kitapinthatatlan veszélyeztetettségi érzést kiváltva.

A társadalmi nyugalom nehezen állt helyre, a politika a kemény számonkérés nagyon is vitatható módszereit követte. Mindez ideig, amíg ez az ostromállapot tartott a zavartalan alkotás feltételei nem alakultak ki. A kisebb-nagyobb közösségeken belül a bizalmatlanság az egyént is kikezdő szelleme rontotta és állította egymással szembe az embereket.

A mezőgazdaság termesztési, tenyésztési ciklikussága, a dolgozók felelősségérzete a munkájukért, a gazdaságot bizonyos mértékig függetlenítette a külső hatásoktól. A felső irányításban bekövetkezett szervezeti és személyi változások elkerülhetetlenül akklimatizációs következményekkel jártak. A mindent meghatározó kapcsolatrendszert újra ki kellett építeni.

Az igazgatóváltás a gazdaságirányítási, üzemelési rendszerét befolyásolta, össze kellett szokni. Közben az új megyei elsőtitkár a korábbi távolságtartás helyett a személyes, emberi kapcsolatokra helyezte a súlyt.

Az agrárközvélemény ezt a közeledést jó néven vette, és eredményes, kezdeményező munkával reagált. Minden jó ügyet pártfogolt, ha kellett a nehézségek elhárítását (pénzügyi) is vállalta, a fejlesztések jószolgálati képviselője volt.

Sugallatára a volt Horthy-Nemes grófi birtokok területén és vonzáskörzetében vadásztársaság alakult. Ez a momentum új kapcsolatok kiépítésére nyújtott lehetőséget. Az újabb tanácsválasztások után a mezőgazdasági állandó bizottság elnöke lettem.

Ez a közéleti szelekció látszólag szakmainak tűnt, valójában a beinduló tsz. szervezések miatt nagyon is politikai töltetű volt, amelynek erőszakos paraszt degradáló módszerei már ismertek voltak. Ebből a szoritóból egyik kitérés pontnak a Szolnoki Vízügyi Igazgatóság tűnt. Erre a posztra az első titkár nagyon meggyőzően kapacitált. Hat nap gondolkodási időt kértem. A hatodik napra azonnali hatállyal és népgazdasági érdekből áthelyeztek Hortobágyra igazgatóhelyettesnek.

Hortobágy

A feladatok sorrendben Hortobágyon a következők voltak:

- hét állami gazdaságot egy igazgatósággá szervezni;
- az Igazgatóságot működtetni;
- megalakítani a Hortobágyi Állami Gazdaságot;
- az induló 55 millió Ft veszteséget lenullázni;
- olyan gazdálkodási szerkezetet kialakítani, amely Hortobágy természeti értékeit megőrzi, egyben megkeresni azokat az ágazati formákat, amely a gazdaság rehabilitálását jelentik, hagyományainak gondozása mellett.

Egy érdekes beszélgetés zajlott a Minisztérium (MÉM) minisztere és köztem. Hogy lehet a gazdaság veszteségét gyorsan kigazdálkodni? Én a bérletet ajánlottam, 20 kg búzát katasztrális holdanként a legelőkért, 80 kg-ot a szántóért. A reakció: mi lesz a szocializmussal? Vállaltam meghatározott létszámú funkcionárius fizetését azzal a feltétellel, hogy a gazdaság dolgaiba nem szólhatnak bele, sőt a gazdaságban nemkívánatos a jelenlétük. Közel 30 év után találkoztam a miniszterrel, utólag elismerte, ezt az ajánlatot nem lehetett

elfogadni, bár egyetlen megoldásként ígérkezett a felgyülemlett bajokra.

A gazdaságban történt változások jövedelmezőek voltak és az alábbi főbb adatokkal jellemezhetők:

- a szántó és legelő öntözést 8000 kh-ra fejlesztettük;
- lucernatelepítést végeztünk szálastakarmánynak és magnak;
- a juh létszámot 27000 db-ról 56000 db-ra futtattuk fel;
- borjúfogás tinók (2000 db) előhizlalását végeztük legelőn;
- megoldottuk a szántó és legelő agrotechnika szintjének ésszerű emelését a Nemzeti Park keretein belül;
- a gabonatermesztés színvonalának emelése jövedelmező lett;
- a gazdaság tömeg- és szálastakarmány termesztése az állattenyésztés igényét kielégítette;
- a halastó eredményei javultak, különösen jól sikerültek a szaporítások (harcsa, ponty, süllő);
- Chaskavel sajt gyártása exportra;
- a Hortobágyi Csárda üzemeltetését átadtuk a Debreceni Aranybika Szállónak, nekik megérte, nekünk veszteséget termelt;
- a turizmus csíráit gondoztuk és próbáltuk Hortobágy hagyományos értékeit az érdeklődőknek megmutatni.

A szakemberek számára igyekeztünk vonzóvá tenni a feladatokat. A gyakornokok és ösztöndíjasok száma 20-25 fő között változott.

Hogy mennyire jól megerősödött a szakvezetés, ezt legjobban bizonyítja áthelyezésem után a nádudvari „Vörös Csillag” TSz-ből a KITE-be átment fiatal szakemberek nagy létszáma, akik új helyükön kedvező szakmai feltételek mellett szinte csodákat műveltek.

Azonban a gazdaság a szakember megtartó képességét elveszítette. A kialakított érdekeltségi rendszer nem ellensúlyozta a szélsőséges feltételeket, a vezetés belső ellentmondásait, amelynek a lényege politikával súlyosbított hatalmi harc, következménye az osztályharcos megfélemlítés. A szakmai fejlődés motorja mindig egy

meghatározó egyéniség pl. Anker Alfonz, akit Guba Sándor mint nemzetközileg jegyzett állatnemesítőt a Kaposvári Főiskolára vitt át, vagy Antalfy Antal halnemesítő és tógazda. Dinnyésen a halnemesítést és gazdaságot csúcsra járatta. Míg ott voltam, sikerült megvédeni őket is, a szomorú, hogy védeni kellett a belső harcok szövetségén. Együtműködésünk hortobágyi három évét jövedelmező kategóriába segítette. Hortobágyi működésem alatt is a megtűrték közé soroltattam, lekezelő és alkalmi vállveregetés mellett.

Hortobágyot is utolérte minden tiltakozásunk ellenére az ágazati örület. A körülményeket jól ismerve ebbe a kockázatos vállalkozásba nem mentem bele. Az ágazati irányítás első éves eredménye illetve vesztesége 80 millió Ft körül volt.

ÚJRA A MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁSBAN

Szarvas

Számomra csak egy lehetőség maradt, ha önmagammal nem akartam ellentmondásokba keveredni, hosszas rábeszélésre, újra népgazdasági érdekből, elfogadtam Szarvason, az Öntözési Kutató Intézet Mezőgazdasági Üzemei igazgatóhelyettesi beosztását.

A mamutgazdaságok torzója volt újabb állomáshelyem, öt önálló gazdaság összevonása a teljes összeomlás szélén.

Az 1962. márciusi beiktatásom egy áttekinthetetlen, összeerőszakolt terület és problématömeg kibogozásának kezdetét jelentette, természetesen jelentős veszteséggel, részben szélsőséges termőhelyi adottságokkal, hiányos technikai és szakember ellátottsággal.

Már hagyományosnak számító politikai hírem ide is elkísért, a pártonkívüli „kitettséggel” összes veszélyeivel.

Egy érdekes integrációnak lehettem részese. Az Öntözési Kutató Intézet (ÖKI) integrálta az akkori Mezőgazdasági Felsőfokú Technikumot és a Szarvasi Állami Gazdaságot. Ez utóbbi tangazdasági feladatokat látott el és öntözéses kutatás kísérleti és üzemi feltételeit nyújtotta. A kutatók a későbbi főiskolán oktatták saját témájukat, a kapcsolódó gyakorlatokat a kísérleti telepükön tartották, élményszerű gyakorlati mélységig. Az igazgató három, önállóan gazdálkodó egységet, helyettesein keresztül vezérelte. További előny az intézmények közötti gazdasági átjárhatóság volt. Lehetőség nyílt a rendelkezésre álló források koncentrált felhasználására. Ezzel a feltétellel mindhárom intézmény soha nem látott fejlődésnek indult, rövid idő alatt pl. öntözés fejlesztés 11 db komplett esőztető berendezéssel, épület beruházás a három intézményben 58 db szolgálati lakással, sertés, szarvasmarha telepek, műhelyek, erő- és munkagépek fémjelezték a kezdeti szerencsés társulást.

Erre az időszakra esik a főiskola komplex beruházása, ennek a rekonstrukciónak eredménye a tanügyi épület és a kollégium teljes felszerelése és berendezése. Felépült az ÖKI többszintes kutatóközpontja, a telepek technikai és infrastrukturális berendezései kiegészítik

szültek. A kutatóhelyek valóban a későbbi kiváló eredmények műhelyei lettek. Az öntözési kutatás ma a helyét keresi egy jelentős karcúsítás közepette. A szellemi és a tárgyi maradék nem biztos, hogy elég a túléléshez. Az ÖKI-t a HAKI-ba integrálták, ezzel az intézet gyakorlatilag megszűnt.

A gyors, látványos, egyben értékes fejlesztések a források függvényében teljesebben ki. A pénzügyi tranzakciók az akkor esetenként elérhető kézi vezérlésű elosztás és irányítás kapcsolatrendszerén keresztül realizálódtak. Egy program politikai súlya egyben gazdasági alapokat is képezett. Ezek a megvalósult közérdekű létesítmények a közreműködő politikus presztízsét erősítették.

Egy-egy látogatása reprezentatív jellegű és tartalmú volt. Sokszor és sokféleképpen minősítették ezeket az alkalmakat, de a vállalatoknak „megérte”. E a téren jó szolgálatot tettek a Húsüzem termékei szarvasi karakterükkel. A házias kosztjukról híres konyhák, a fehér asztal zavartalan véleménycseréhez, akár a meggyőzés könnyed alkalmához segítettek hozzá. Vagy az Arborétum látványa, andalító hangulata, a színek kavalkádja a saját előkert növényállománya kiegészítésének gondolatáig juttatta a véltlen és gyanútlan szemlélődőt. Természetes reakciónk az élmény, a köteles tisztelet, a tárgyiasult emlék hátsógondolat nélküli gesztusaként értékelhetők.

A művelet végrehajtása a tapintat csúcsa volt, a gépkocsivezetőn kívül senki sem látott semmit, a korszerű csomagolóstechnika remekéeként a csomagtartó rejtekében a „figyelem” anonim maradt. Persze az illetők egyéb gondjait is igyekeztünk úgy kezelni, hogy minél több ideje maradjon a közügyek szolgálatára.

A kapcsolatrendszerek kiépítése a titkárnőknél kezdődött, róluk soha meg nem feledkezve. A gazdaság az átszervezés traumáját kezdte kiheverni. Eredményeink természetlagok, állati eredetű termékek mutatói a jövedelmezőség tekintetében jó középmezőnybe hozta fel a gazdaságot. Szociális, kulturális gondoskodást szervezeti egy ségenként a sajátosságoknak, és a várható igényeknek megfelelően sikerült kialakítani. Ahol a dolgozók, a családok önszerveződése a rendelkezésre bocsátott anyagi eszközökkel, feltételekkel párosult ott a közösség hangulata, összetartozása, nyitottsága egyfajta rugózává vált a termelésnek is.

A többlépcsős irányítás szintenkénti „egyszemélyes felelőse” a gyakorlatban a vezetés hármás, négyes összetételét jelentette. A gazdasági, párt, szakszervezeti funkcionáriusok igyekeztek vezetési súlyuk érvényesítésére, így sokszor eltolódott az egyéni felelősség a kollektív, megfoghatatlan felé. Ennek következménye a végeláthatatlan értekezlet tömeg, ami időt, pénzt rabolt, a munkafegyelem lazulásához vezetett, amiért természetesen már csak a gazdaságvezetőt igyekeztek felelőssé tenni. Sok volt a vadász, kevés a nyúl. Ez a hierarchikus rendszer a párt- és tömegszervek mögött rejtőzködő oligarchák élőködő, nagy létszámú csapatát jelentette, köztük ott voltak az informátorok, akik tájékoztattak, „hangulatjelentések” írtak. A rendőrség, az elhárítás külön műsorszám volt, a részleges nyugalmad a mindenkori befolyásodtól, politikai súlyodtól függött.

A „beépítettek” kicsi, de lelkes csapatának tagjai, gazdasági alkalmazottak voltak és különféle szerveknek jelentettek. Ebben a micélium tömegben kellett pihenten, jókedvűen, magabiztosan önmagamat megújítani, eredményesen dolgozni. Sikerélményeink felvetették azokat a napi buktatókat, amelyek a rendszer mechanizmusából eredtek.

Gyep, kiállítások

Az 1965. évi Országos Gyepgazdálkodási Kiállítás hat napos programja elsősorban a gazdaságot, a kutatóintézetet terhelte. Személy szerint az egész szervezés felelősei Gruber Ferenc és én voltam, egyben a látóival, a mondanivaló egy részének hordozói is.

Mintegy 6000 fő látogató érdeklődése, aktív részvétele az országos gyepgazdálkodás meghatározó eseménye, szervezett kezdeménye volt. A szemléletváltozás csírái, az állami támogatás könnyen elérhető lehetősége, a gyep ágazatok befolyásoló szerepe takarmány tartósítási és tenyésztési vonalán közel 400 000 hektár gyepterület gazdálkodásba-vételéhez járult hozzá.

A gyep, mint szálas tömegtakarmány-forrás és mint áru (liszt, pellet) szerves része lett az üzemnek, nem csak szükséges rossz.

A kutatási, oktatási, irodalmi, technikai, állattenyésztési (juh, húsmarha) pezsdülés, élénkülés nem elszigetelt jelenség volt, hanem

országosan mérhető állati áruteremékként értékesíthető tömeget képviselt.

A gyepek vetésszerkezetre gyakorolt hatása a terület nagyságából adódott, nőtt a szántó áru és jövedelemtermelő képessége. A gyepek iránt érdeklődők pl. a Szarvasi Főiskola nappali és a posztgraduális képzésében vettek részt.

Az ökológiai szemléletet a melioráció szükségességét a gyepek gazdálkodás hathatósan segítette.

A „II. Országos Gyepek Gazdálkodási Kiállítás” Szany-Mihályi színhellyel az ÖKI szervezete feladata lett, kivitelezői az előző kiállítás szervezői voltak. Így a dunántúli tájegység is speciális adottságaival egy sikeres szakmai találkozó színhelyévé vált.

Az öntözés mai napig is joggal vitatott gyepek gazdálkodási szerepét, hatását a jövedelmezőségre a kedvezőbb közgazdasági helyzetben is megkérdőjelezték. A kérdés az, hogy milyen közgazdasági közegben, milyen üzemi környezetben foglalkoznak gyepek öntözéssel. Hogy illeszthető a gyepek gazdálkodási egység vízgazdálkodási rendszerébe. A gyepek öntözés elszigetelten alig lehet eredményes, de a hasznosítási célok, az agro-ökopotenciál vonatkozásában vannak olyan komplex lehetőségek, amelyek a gyepek öntözés eredményét igazolják. Ma a téma súlyánál fogva figyelmet érdemel. A meglévő eredmények korszerűsítése, adaptálása és publikálása gyors és határozott az állattenyésztéssel, a gépesítéssel egyeztetett kezdeményezéseket tételjez fel.

A szántóföldi bázisú szűk állattenyésztési szemlélet egyszer már megbosszulta magát, a gyepeket kiirtották, mint lehetőséget, mint természetes (bio) takarmányforrást. Most is ez történik.

A gyepek természetes termőképessége, tápanyag-szolgáltató képessége zárt növényállomány esetén 1-3 t/ha szénaérték, vagy 70-90 napos legeltetési lehetősége egy számosállatnak (40-50 kg élőhús termelés). Nem hiszem, hogy olyan gazdagok vagyunk, hogy 700.000 hektár gyepek értéktermelő tartalékáról – elméleteket gyártva – lemondjunk. A „legelőhús” könnyen piacképesé tehető. Természetesen, ha erre lehetőséget teremtünk az állati árú tömeg megkét-szerezhető, vagy háromszorozható. A gyepek körül fellángoló viták az összes szélsőségeivel rendszeresen megismétlődtek, közben megbo-

csáthatatlan hibákat követtünk el (lásd a rendszerváltás utáni agrárpolitikánkat).

Fásítás

A gyepek fásítása egyszerre ökológiai szemlélet, segíti a gazdálkodást és értéket „termel”. Ez a gyakorlat nem minden előzmény nélküli, a közbirtokossági legelők, legeltetési társulatok, szórvány remizes, sorfás, akácos telepítései mintaszerűek voltak.

Személyes gyakorlatom öntözéssel, öntözés nélkül nagyüzemi és kisüzemi mértékben modell értékűnek minősíthető. A fejlődő technika, technológia, a fajok, fajták gazdag választéka ennek a ki-munkált, részben dotált programnak a végrehajtása a ma gazdátlan, állományukban degradálódó gyepekre is rátereli a figyelmet.

A szélsőséges, szántó művelésre alkalmatlan területek kultúráját a melioráló fásítás segítheti.

A gazdaság a gyakorlati oktatás üzemi, naposi és összefüggő gyakorlati feltételeinek maradéktalanul megfelelt, a végzős hallgatók gyakorlati végszigorlatait körültekintéssel témánként kidolgozva – költségeket nem növelve – készítették elő. Az alkalom nemcsak a hallgatók, oktatók, hanem a gazdaság megmérettetése is volt.

A kutatókkal harmonikus, a kölcsönösség, a kollegialitás jegyében születtek tudományos és gyakorlati értékű eredmények. A kutatóintézettel összességében a kapcsolat rapszodikus volt, sokszor lekezelő, egyoldalú. A hármas egység, mint ahogy ez várható volt, a kezdeti eredmények után az egységes igazgatás ellentmondásait is felszínre hozta. Így 1966-tól a gazdaság önálló tangazdaságként működött. Az ÖKI és a Főiskola közös igazgatás alatt marad, majd minden intézmény önállóan működött. Az intézmények szétválasztása személy szerint komoly döntések elé állított.

A gazdaság igazgatása volt az egyik lehetőség, ennek a kockázata, hogy nem voltam párttag, így politikai státuszom, annak megítélése mint korábban, most sem volt elég egy igazgatói poszt betöltésére, végül ezt, mint lehetőséget kizártam. A másik lehetőség a tanintézményben – az akkor még felsőfokú technikumban – betölthető tanári állás volt. Az átállás jelentős fizetéscsökkenéssel járt. Gyakorlatilag visszatérhettem az eredeti foglalkozásomhoz. A korábbi

gyakorlati orientációm most elmélyült elméleti felkészülést követelt meg tudományos, pedagógiai, metodikai és didaktikai egységben. Ez a számomra kedves, emberközeli munka a beilleszkedés motivációjával együtt jelentett új, tartalmas, egész embert kívánó feladatot.

A helyben maradásom vezető gazdasági posztról szürke oktatónak egyfajta kiszolgáltatottságot jelentett. Ha valaki törleszteni akart az 1600 dolgozóból, miért ne, az akkori helyzetem soha vissza nem térő alkalomnak számított. Utólag megnyugvással vettem tudomásul, hogy visszavágásra még kísérlet sem történt. Egyfajta visszaigazolósa volt eddigi tevékenységemnek és magatartásomnak.

TOVÁBBKÉPZÉSI TAPASZTALATOK

Az állami gazdaságok Továbbképző Intézete megbízott előadások tartásával, a jegyzetek megírásával és szerkesztésével. A feladat végrehajtása az ismeretek elméleti és gyakorlati naprakészségét igényelte, intuíciót és konzultatív készséget követelt meg.

A hallgatók egyetemet és főiskolát végzett, rendszerint vezető agrárszakemberek voltak, akik minden előadót anonim módon minősítettek. A hallgatóság minősítését az intézet vezetői elfogadták. A felsőoktatás hallgatói véleménynyilvánításának voltak próbálkozásai, azonban igazán nem tudott gyökeret eresztetni, mert az oktatók e felmérésekre érzékenyen reagáltak, a rangsorolás oktatói, hallgatói konfliktusig vezetett. A pozícióból mindig a munkából adódó presztízsek perzselődtek meg. Az indokolt önvizsgálat, tanszéki, testületi szembenézés elmaradt, röviden némi sandasággal minden maradt a régiiben. A mindig hírek után szimatoló vájt fülűek, igyekeztek a testületet megosztani, lehetőleg a maguk hasznára fordítani, minél kevesebb munkával. Aki dolgozik, az ugyanis akar valamit teljesíteni, igényes, szorgalmas a munkáját hivatásának tekinti, netán ezért elismerést és némi obulust is remél, az gyanús. A dolgok ilyenén való megítélése napjainkban is fellelhető, most a kenyérharc jegyében.

Hiányzik a tangazdaság a szó teljes értelmében, a kutatói szabadság, mert se státusz, se feltétel. Alkotó ember „szárnyalása” az esetleges tévedéseivel teljes. Ebben változást ígér a Széchenyi ösztöndíj doktorandusz rendszere. A teljesítmény ösztönzés intézményi belső ellentmondásai nem oldhatók fel a korhoz kötött mesterséges sorompókkal.

Nem látom az eddigi teljesítmények, értékek, a folyamatosan kiemelkedő munka anyagi tolerálását. Attól a rossz érzéstől nem tudok szabadulni, hogy a polgárosodás értelmiségi bázisát nem a meglévő értékek beillesztésével kezdjük, szó sincs felülvizsgálatról, hanem a vének-vénei (55 évtől) leírásával, megbántásával.

A hortobágyi pásztorok arra tanítottak, hogy aki egyért egyet játszik, az először úgy üssön, hogy a másik ne tudjon visszaütni. Azt hiszem, vezetőink ezt jól megtanulták, csak hogy ez nem játék, ha-

nem halálos komoly etap, azonban csak az egyik félnek van esélye, a másik nem kerülhet helyzetbe.

A továbbképzés intézményének óriási előnye egy-egy ágazat ismerveinek elmélyítése. Rendszerint párás vitákban született konklúziók a gyakorlatban azonnal felhasználhatók voltak. Az egy héttől egy hónapig tartó kurzusok hasznos szemléleti változások, igényes fordulatok elindítói lettek. Az ismeretségi körök, a kapcsolatok szélesedtek, a hallgatók, az előadók kötetlen vitái, beszélgetései sok mindenről meggyőzték a résztvevőket. A szakirodalmi látóhatár a gyakorlat közelébe került, az olvasás, az önellenőrzés, irodalmi kontrollja a gyakorlat elméleti biztonságához segített.

A továbbképzés gyakorlati módszereire voltak próbálkozások, a megoldást az előadók beállítottsága és a körülmények határozták meg. Az ún. jó praktikumok, könnyen kezelhető kiegészítő segédletek a gyakorlatban jól használhatók, közérthető, gazdag szemléltetésű összeállítások voltak. A hallgatók szívesen vásároltak minden használható forrást. A továbbképzésnek átfogóbb hazai és nemzetközi szinten kiemelkedő eseményei közé tartoztak az országos szakmai találkozások.

A szakmérnöki diploma, az egyetemi doktori cím megvédése, nyitás volt a tudomány valamely ágának tovább művelésére, egyetemi, kutató intézeti kapcsolatok mindenki számára hasznos kiépítésére.

A felsőszintű továbbképzés csak az egyformán gondolkodók, a témában tájékozott, önállóan kezdeményező és cselekvő partnerekkel volt teljes értékű. A középvezetők, szak- és betanított munkások módszerei a felsőszintű továbbképzéshez szervesen csatlakozó, kifejezetten gyakorlati ismereteket nyújtó, a készség és a jártasság követelményszintjét elérő oktatásban részesültek.

Az ágazati főbb témák tanterveinek és jegyzeteinek elkészítésében, majd az oktatásban is tevékenykedtem. Egy-egy tanfolyam sikerét a hely, a bentlakó hallgatók elhelyezése, ellátása, az oktatás gördülékeny végzése, az egyéni begyakorlás feltételeit is kielégítő intézmény és a tanfolyam vezető személye határozta meg. Az együtt-lakás kulturált fordulatai, az egyéni feladatok majdan minősítendő írásos formái, esetleg közös programok élményt nyújtó, barátságokat

kovácsoló lehetőségei hasznos, szép emlékekkel gazdagíthatják a közösség tagjait.

Az igaz, hogy a szektoronként kialakult birtokok adták a képzés pénzügyi hátterét, sokszor a képzés előadásainak, gyakorlatainak a tartásában részt vállaltak. A képzés, a munkahely és a várható eredmény érdekeltsége szinte minden esetben mérhető volt. A mezőgazdaság gyors és kiegyenlített fejlődéséhez az egyéb tényezőkön kívül a jó és célratörő oktatás jelentős mértékben járult hozzá.

A tudás akkor váltható termelőerővé, ha az ismeretanyag könyv és egyéb formában könnyen elérhetően rendelkezésre áll. A mezőgazdasági szakkönyvkiadás támogatottsága, színvonala, mozgékony-sága országos ismertsége és elismertsége nemcsak a februári mezőgazdasági könyvhónapok programjaiban nyilvánult meg, hanem minden, a szakembert megérintő, ha kell megkereső módszereivel is gazdag választékán keresztül.

Természetesen az új helyzetben új hangszerekre is szükség van, és a magyarországi könyvkiadás valóban kezdi önmagát megtalálni, hála kiváló, ötletes marketing töltetű, szakmai igényességéből nem engedő vezetőinek. A könyvek árai ellenben nem keresetarányosak, a szakember saját könyvtár nélkül elképzelhetetlen. Aki olvasná, nincs pénze, akinek pénze van (tisztelet a kivételnek) az nem olvas, mert más a sikk (rádiótelefon, Mercedes stb.).

Természetesen, aki teheti, tegye, ebben csak az elgondolkodtató, hogy a könyv lehetőségeiből kizárt oktatóknak kell az új nemzedéket a könyv és szakma szeretetére nevelni.

A mezőgazdasági szakoktatás „dilemmái”, fejlődése koherens a mezőgazdaság mindenkori helyzetével. A tulajdonviszonyok, az üzemek struktúrája, tőkeereje, technikája, kiszámíthatósága, piaca együttesen az oktatás további sorsát is meghatározza.

Sokat hangoztatjuk a korszerű jelzöt. Mit értünk a korszerű oktatás alatt?

Az oktatás célja minden korosztálynál a gondolkodásmód, jellemformálás, a kommunikációs készség, önmagam megjelenítése és érték szintű értékesítése. A tananyag alapozó és alapismeretei nem változnak, legfeljebb kiegészülnek, ennek elsajátítása gerincét képezte és képezi az erre épülő szaktárgyi és humán oktatásnak.

Az oktatás legyen elemző és összegző, vertikális és horizontális, rendszeres és didaktikus, úgy hogy a tanulók, hallgatók teljes öntevékenysége, részvétele a munkában, a feldolgozásban, a belső készítés, az igény és igényesség a felismerés és a sikerélmény fázisait sajátjuknak érezzék, válják az életelemükké.

Mindennek háttére olyan oktatói színvonal, együttalkotás, ami álpesztízsek helyett a teljes nyitottság és a folyamatos munka eszközeivel éri el az oktatás célját.

Az eszköz, a felszereltség, a könyvtár, tangazdaság nem nélkülözhető. Nem sok intézmény kell, hanem kiforrott országos és a nemzetközi feladatok ellátására alkalmas kimagasló teljesítményű oktatási műhelyek, ahol a jól fizetett emberek ne az anyagi gondjaikkal, hanem a rájuk bízott tanulókkal és hallgatókkal felelősséggel tudjanak foglalkozni.

Jelenleg figyelemreméltó a pályakezdők gyakornoki rendszere. Bár a mezőgazdaság fogadókészsége és lehetősége korlátozott. A kiszámíthatóság, a konjunkturális hullámok kezelése, az elviselhetetlen agráröllő, a beruházások stagnálása, a forrás és a forgótőke hiánya a mezőgazdaság egységes dinamikáját, így a szakemberek egyébként nélkülözhetetlen jelenlétét károsan visszafogják.

A gyakornoki státuszban gazdag hagyományai vannak hazánkban. Az uradalmi gyakornokok 1944 előtt megbecsült tagjai voltak a gazdatiszti társadalomnak. Nem csak a pálya kezdetét határozták meg, hanem az egzisztenciálisan megalapozott családalapítási lehetőségek – teljesítményarányosan – is kialakultak. A fiatal szakemberek megfelelő anyagi, erkölcsi háttérrel csodákra képesek.

A továbbképzés dömpingje azzal a veszéllyel járt, hogy a folyamat elszűrül, jogos hiányérzetet kiváltva a szakemberekből, s újabb „bevetésre” már nem vállalkoztak. Gond volt az ideológia mindenek felettsége és ösztönszerű elutasítása, a politikai gazdaságtannak és egyéb, pl. az időrabló speciális kollégiumnak az erőltetése.

Személyes találkozásaim az egyetemi, állami gazdasági, termelési rendszerek keretei között arról győztek meg, hogy az egyes témák kötetlen megbeszélései, az indulattól sem mentes viták voltak leginkább eredményesek. A résztvevők nehezen viselték el a felkészületlen, demagóg, sokszor lekezelő és elutasító előadásokat, ezért türelmük fogytán ellehetetlenítették őket. Az ajánlott irodalom rend-

szeres ismertetését elvárták, az előadók írásos szakmai emlékeztetőit jó néven vették.

Az eredmény a saját gazdaságaimban majdnem minden „fejtágítás” után mérhető, láthatóan jó hatású volt kívül-belül a résztvevők egyénisége és vérmérséklete szerint. Érdekes és megszívlelendő volt a kritikájuk, teljesen elégedett nem voltak. Sokan a költséget és a kapott „végterméket” mérlegelték, s így előfordult a további beiskolázás merev elutasítása.

Azt hiszem nagyobb felelősséggel, körültekintőbben kell előkészíteni, felkészülni egy-egy ilyen sokszor sorsdöntő feladatra. A továbbképzés nem külön osztály, tanulmányügy kérdése, mechanikus lebonyolítással terhelve.

Tapasztalataimat az alábbiakban foglalom össze.

1. Szakmérnök bizonyos szakterületen nélkülözhetetlen is a piaci változások diktálta körülmények között speciális igény mutatkozott a képzések iránt. Az ún. hiánypótlás képzés kimondott vagy ki nem mondott rendszere pl. a számítógép programozás, a marketing, a közgazdasági képzés, a nyelvtanulás, elméleti, gyakorlati tudnivalói csatlakoztatva a gyakorlathoz a jövő záloga. A születendő agrártörvény – reméljük – szerves részként kezeli a szakoktatást, a kutatást, azok visszakerülnek az FM tárcához, a gyakorlati oktatás és kutatás egysége újra a rugalmas, intenzív, jól transzformálható módszerek tárháza lesz.
2. A helyi vezetés a módszerességet, a vezető és vezetettek felkészítését nem nélkülözheti. A termelésbe illesztett folyamatos továbbképzésnek, aktív gyakorló arányai voltak. A beszámolás és beszámoltatás az egy nyelven beszélés nélkülözhetetlen eleme az eredménynek. A rutinszerűség, a figyelem és a termelési fegyelem fellazulása mulasztásos szakmai hibának számít. A termelési fegyelem alapja nem a jutasi, tiszthelyettesi módszeren alapuló rendszer, hanem a szaktudást birtokló és gyakorló, önálló gondolkodású, hatáskörű, ezért megbecsült szakember.
3. A termelési rendszerek szaktanfolyamos képzési rendszerei a végtermés érdekében végzett szigorúan technológiai elméleti és gyakorlati ismeretek dokumentált elsajátítását célozták.

Az integrációnak hatásos, eredményes intézményei voltak ezek a találkozások, amelyeknek folytatása a termelésben ellenőrzötten realizálódott. Egy-egy tanfolyam előkészítése tantervi és írásos ismereteinek metodikai egységbe állítása, az előadók, a gyakorlati bemutatók helyeinek kiválasztása, a gazdaság felkészítése, esetleges külföldi igények érvényesítése intenzív műhelymunkát tételezett fel. Egy oktató-kutató rangját, értékét hármass kritérium szerint ítélték meg. Az oktatás, kutatás (tudomány) és a termelési rendszerek és gazdasági kapcsolatok hármass egysége adta a szakember rangját, elismertségét. A jelenlegi vákuum a mezőgazdaság ma még nehezen kiszámítható dimenziói, ennek következtében a hazai kutatás, oktatás nehezen átlátható tevékenységi körei, támogatottságának mértéke, életképessége vagy éppen a létért való küzdelme bizony a gyakorlat és a tudomány külön pályáját, jobb esetben egymás keresését eredményezte. A gyakorlat, oktatás, tudománypolitika felvázolása, elfogadtatása lehet az első lépés, amely megszüntetheti az értékek devalvációját. Alulértékelt, helyüket és magukat kereső, egykor értékes csapattal az újrakezdés ellentmondó időszakát kell végig küzdeni, amely nemcsak egzisztenciális, hanem intézményi és elsősorban politikai kérdés.

4. A bábolnai ankétok, állami gazdaságok szakmai fórumai voltak. A modernizáció lendkerekeit a fejlesztés és a fejlődés szakmai gyakorlatának elemzése, a referenciák mérlegelése jelentette. A látszólag kötetlen és kötött programokat Csopakon készítette elő egy kis létszámú, erre hivatott csoport, magam is tagja és aktív részese lehettem ennek a nagyszerű munkának. Ma alig képzelhető el, hogy tudósok, oktatók, gyakorlati szakemberek grémiuma nem csak az állami gazdaságok, hanem az ország egészét érintő ajánlásai alapozták és orientálták a mezőgazdaságot. Ezek a találkozók mindenkinek számára elérhető írásos informatikai, közgazdasági, agrotechnikai tájékoztatói cselekvési pályára irányították a szakembereket.

A gyors fejlődés magában hordta az elkerülhetetlen változásokat, amelyek egy-két szélsőségtől eltekintve a józan kockázat határain belül maradtak.

Bábolna mindnyájunk számára megtisztelő kihívás volt, felelőséget éreztünk a sikeres megvalósításáért.

A mezőgazdaságban a szakemberek kreativitásának, szakmai erőpróbájának szinte soha vissza nem térő alkalmá vált lehetővé. Üzemenként kellett megtalálni az intenzitás mértékének, a megtermelt termés tömegértékesítésének, üzemszervezési, agrotechnikai, jövedelmezőségi határértékeit, amely adott termőhely, régió ésszerű és szükségszerű fejlesztését eredményezhette.

Most újra a mezőgazdaság felé nyitunk, jó lenne mindent összevetve mérlegelni, a régi beváltat nagy áron ne találjuk fel újra. A mezőgazdaság nem egy évben, hanem folyamatában vizsgálható és állítható szakmai, társadalmi pályára. A magántulajdonon alapuló mezőgazdaság szerkezete várhatóan több fázisú és átrendezése a jövedelmezőség, a népesség eltartóképessége és a piac orientáltsága a tulajdonosok, különböző szakmai felkészültsége egyszerre lehetőség és veszélyforrás.

A kiszámíthatóságra törekvés feltételei, a tulajdon végleges rendezése, a tőke és a termelés reverzibilis kapcsolata, az ingatlan forgalmazás egyértelműsége, a hitel és a kamat a modernizáció biztonságos eszköztárához tartozzon minden kiszolgáltatottság nélkül. Az oktatás, a kutatás meg ennek a programnak legyen szerves része, a napi gondok óvatlanul rangsorolnak a pillanatnyi helyzetnek megfelelően.

A rendelkezésre álló és a mozgósítható szellemi tőke képes bekapcsolódni az agrárium várhatóan nagyobb léptékű, törvényi keretek között működő fejlesztésére. Az egymásra találás nagy alkalmát késleltetni, elmulasztani felelőtlen. A régi mechanizmusok helyett az egymás helyzetét értékelő és érzőszakember az egyenlő partner elvét tisztelő, konstruktív együttműködés lehet a kapcsolat bázisa a közös érdekeltiséget tiszteletben tartva. A szellemi portfólió, befektetés értékét a következőkben veszélyes megkerülni, mert az saját önbecsülésünk értékvesztésével járhat.

Hortobágyon az agráregyetem közelsége, a tényleges érdekeltiség, a természet sajátos kisugárzása, a gazdaság kitettsége, a DATE

gyepkísérleti telepe, a szegedi kutató intézet talajtani és javítási kísérletei, a szarvasi Öntözési Kutató Intézet részére őshonos gyepalkotó fajok termésének begyűjtése, az alakuló nemzeti park és a gazdaság kapcsolatrendszerének kialakítása, az állatfajok génbankjai, alföldi szürke marha, racka, mangalica, kis nóniusz, a halastavak az idegenforgalom és a nagyüzemi méretek (közel 45 ezer hektár), a permanens sokrétű jobbítani akarás sokszor nehezítette a munkákat. Sokan és sokféleképpen gazdálkodtak a kis létszámú kollektíva szűkre szabott idejével.

Az egyetemek üzemi és nyári gyakorlatait szívesen fogadtuk, a gyakorlatokat a tanterv és az üzemi feltételekkel egyeztetve sikeresen szerveztük, és tartottuk. A hallgatók fogadókészségét, azonosulási szándékát, szorgalmát az élményszerűen megírt naplók egyfajta minősítésként értékeltük.

A debreceni, a gödöllői és a keszthelyi egyetem mosonmagyaróvári karán rendszeresen tartottam előadásokat és tagja voltam az államvizsga bizottságoknak.

Szolnokon tartották az állami gazdaságok a II. országos öntözési ankétját. Előadója voltam a tanácskozásnak. Az előadás anyagát a gödöllői agráregyetem továbbképző intézete jegyzetként építette be a felhasználandó források közé.

SZARVASON, A FŐISKOLAI KÉPZÉS KEZDETEINÉL

Oktatási gyakorlati munkám elismerésének tekintetem a Debreceni Agrártudományi Egyetem meghívását a növénytermesztési tan-székre, sajnos a politika ezt másként értékelte. Ezért a bizonytalansá-gi tényezőket mérlegelve fogadtam el áthelyezésemet a Szarvasi ÖKI Mezőgazdasági Üzemeibe igazgatóhelyettesi beosztásba. Ezzel a döntéssel reméltem, hogy vége szakad „népgazdasági” érdekből való áthelyezéseimnek, a későbbiek során mód nyílik munkahelyvá-lasztásra, mert az ÖKI-hez egy oktatási és egy kutatóintézet is tarto-zott. A mezőgazdasági üzem továbbra is tangazdasági feladatokat látott el és a kutatás üzemi kísérleteinek is helyt adott. Ezt a hármas főfeladatkörű intézményt robbanásszerű fejlődés jellemezte. Lele-kesedésre, a munkából részt vállalásra sarkallta a hallgatókat és dolgo-zókat.

Az elméleti oktatás gyakorlatai, maga a gyakorlati oktatás a me-zőgazdasági üzem szerves részévé vált. A hallgatók gyakorlati vég-szigorlaton az üzemben minden esetben a ténylegesen végrehajtott és kidolgozott témát mutatták be. A szigorú megmérettetés nem egyszer a szigorlat megismétlését vonta maga után. A szigorlaton elért jegy az államvizsga végleges és összesített teljesítményének meghatározó része volt.

Az intézmények különválása után a most már tangazdaság önál-ló gazdálkodási egységgé vált. Ezt a gazdaságszervezést nem vállal-tam, az előremenekülés módszerét választottam, eredeti foglalkozá-somhoz, az oktatáshoz tértem vissza.

Az újtárra engedett öntözéses felsőfokú technikumban sajátos, a kezdés elkerülhetetlen gondjaival találkoztam. A négy féléves kép-zést a tárgyak, a gyakorlatok túlsúlyossága, a hallgatók indokolatlan betáblázása, az oktatók terhelése, a 11 hónapos tanév minden jó szándék és szorgalom ellenére versenyfutás volt az idővel. Ennek ellenére a főtárgyak jegyzeteit megírtuk, a 2 kötetes „Öntözéses nö-vénytermesztési” jegyzetet kiváló társszerzőkkel szerkesztettük, a legelő és rétgazdálkodási jegyzetet írtam és szerkesztettem. E két

tárgy jegyzeteit az MTA Növénytermesztési Bizottsága bírálta és mindkét jegyzetet egyetemi használatra is alkalmasnak ítélte.

A felsőoktatási jegyzetek akadémiai kontrollja nem vált általános gyakorlattá, de példa- és figyelmeztetésértékű volt a jegyzetek kisebb terjedelmű, szakmailag megalapozott, az oktatás vérkeringésébe illeszthető, árában megfizethető, a tárgy színvonalát emelő, a műfajnak megfelelő összeállítása, gondozása. Tankönyvet vagy jegyzetet még a kiváló előadások és gyakorlatok sem helyettesíthetik, nélkülük a tárgy követelményszintje ellenőrizhetlennél válik. A sokat emlegetett tangazdaság nem az oktató diktatúrája, hanem elkötelezettsége a feltételek teljes választékának prezentálása. Ezek után következik a hallgató, akitől a teljes értékű oktatói munka alapján nem csak lehet, hanem kell is követelni. A munkájukat következetesen, progresszív szellemben végző hallgatókkal, akiket név és személy szerint ismertem nem a számonkérés drámai perceiben találkoztunk először. A velük együttműködés jellemformáló, gondolkodásra és öntevékeny munkára készítetett.

A felsőfokú technikai diploma csak a megalakuló, jóval kisebb számú főiskolákon folytatott kiegészítő képzéssel vált teljes értékűvé, a hallgatók ezzel a lehetőséggel saját érdekükben éltek.

Szarvas mezőgazdasági oktatási hagyományai, földrajzi fekvése, a városban működő kutatóintézetek és gazdaságok egy korszerű, feltételeiben és méreteiben felépülő főiskola kialakítását indukálták.

Igazgatási tapasztalatok

A megépült és beindult a Kar követelményeinek megfelelően kialakított oktatás szervezettel a Debreceni Agrártudományi Egyetem Főiskolai Karaként működött, melynek első általános igazgatóhelyettese voltam. Az igazgató szinte korlátlan hatásköre egy intézmény fejlődését, vegetálását esetleg vergődését is okozhatta. Az intézmény lehetőségeit az igazgatók egy része nem használta ki, így fordulhatott elő, hogy később induló, hátrányosabb helyzetben működő főiskolák Szarvast lekörözték. Az okok összefonódásra, protekcionizmusra, önkényes döntésekre, klikkrendszerre, szűklátókörűségre, alkalmatlanságra vezethetők vissza. Azért nem volt bérfejlesztés, bár a forrás rendelkezésre állt, mert a bérmegettarítás igazgatói

prémiumalapként működött. Az intézkedéseket presztízs, hatalom és pénzügyi okok motiválták. Az elszenvedett egyéni sérelmek, a visszafojtott indulatok, sértő diszkriminációk együttesen visszahatottak az intézmény fejlődésére, megállt, sőt visszafelé mozgott az idő jövőtehetetlenül. A miniszter „barát” e szörnyűségekről másfél évtizeddel később értesült, természetesen jóhiszeműségével visszaéltek. Ezekre az emberekre nem oktatási intézményeket, de egy kotló alja csirkét sem szabad rábízni. Ebben az esetben nem pártpolitikai okokra kell „gyanakodni”, mert a szóban forgó úriember pártonkívüli volt, az évfolyamtársi kapcsolatokat jól hasznosította.

Ez az intézmény sorozatban megismételte a saját sokszor végzetes történelmét. Az útkeresés mindenáron, a beilleszkedni akarás sokszor rövidre zárta a felülről kötelező utasításokhoz szokott vezetőket. A bársonyszékbe behuppant vezér megválasztása után a hatalmát gyakorolta, ahol a lényeg helyett a kapcsolatok kiépítése és gondozása leköti erejét és a mozgósítható büdzsét, a saját szebb jövője reményében. Így következett be ennek a csodálatos fekvésű és eredetileg jól felszerelt objektumnak periodikus lepusztítása. Ekkor pedig a tűzoltás rendszerint lokális kényszerei következtek, a végleges megoldás helyett.

A forráshiány és az önerőre szorított intézkedések, bármennyire látszólagosak, végső sorban különböző nagyságú értékvesztéssel jártak és valahol az intézmény homogenitását sértették, esetleg veszélyeztették. A profilkeresést, a váltást megelőzik a monetáris pénzügyi intézkedések, amiből a gomb és kabát szindróma sikeredhet.

A látens személyi mozgás sokszor párosult kontraszelekcióval. Bár a főiskola demokratikus működési szabályzata szerinti szervei az események kezdeményezői, résztvevői, adott esetben megszavazói, mégis a főigazgató volt az egyszemélyes döntnök, aki ellenére kockázatos véleményt nyilvánítani. Természetesen minden egyszemélyes vezető az elmondottakat vitatja, sőt rögtön be is bizonyítja intézkedéseinek, magatartásának törvényes és demokratikus igazát, hangoztatva a *Primus inter Pares* (első az egyenlők között) többszörösen felrúgott gyakorlatát. Ugyanakkor, amit az ügy és az ifjúság ellen elkövetett vagy éppen elmulasztott, azt soha senki tőle számon nem kérhette. A ciklus végére egy tanszék hús árnyékában szövi tovább az önmagát menedzselő terveit, szerény munkateljesítmény,

főigazgatói szintű alapfizetés mellett. Egyik oldalról a teljes kiszolgáltatottság, másik oldalról a „professzori szabadság” torzói ütköznek kimondva vagy kimondatlanul.

Az egyetem és a Kar vezetése közötti földrajzi távolság miatt egyfajta laza, formális kapcsolat alakult ki a legszükségesebb adminisztratív, pénzügyi, ellenőrzési és az egyetemi vezetők személyes jelenlétét megkövetelő alkalmak kapcsán.

Tangazdaság nélkül a főiskolai oktatás tantermi és labor fikció, amely ennek az oktatási formának a lényegét hiányos vizuális demonstrációra alapozta.

A gyakorlatok készség szintű oktatása egy 30 hektár nagyságú, az iskola és a város közelében fekvő területen folyt, ahol a legszükségesebb élőnövény bemutatás, a szakmai fogások és munkafolyamatok elsajátítása nem volt lehetséges. A begyakorlás, a technológia agronómiai, műszaki elemei, a termelésbe és üzembe iktatása helyett egy gazdaság jó szándékú, vagy éppen közömbös szakemberei interpretálták az unatkozó hallgatóknak a látható történéseket. A gyakorlati naplórás akkor sajátja a hallgatónak, ha az elért sikerélménnyel párosul. A bírálat nemes fegyverét a gyakorlatokon kell kifejleszteni. A neutralitás, a közömbösség a jó gazda eszméjével nem fér össze. Az elméleti tudás és a gyakorlat birtokában lévő szakemberek lehetnek csak jövedelem és környezetbarátok.

Sikeres pedagógiai fegyverténynek ítélem a főiskolai gyakorlati csoport életre keltését. Ezzel a gyakorlatok az érintett elméleti tárgyakkal metodikai, didaktikai egységben nem egy leszakadt részlegként, hanem az oktatásban elismert helyre kerültek. Természetesen napi küzdelem volt ez a javából nemcsak a hiányos feltételekkel, hanem a kollégák lassan változó szemléletével is szembetaláltuk magunkat.

Kidolgoztuk a gyakorlati oktatás egész rendszerét a kari és egyetemi tanáccsal elfogadtattuk. Távozásom után a gyakorlati csoport megszűnt, a gyakorlati oktatás, most már megnagyobbodott területtel egy gyakorlatvezető nyakába szakadt. A tanszékek igyekeztek elfelejteni a már jól működő, számukra sokszor kényelmetlen oktatási formát.

A szarvasi középfokú, majd főiskolai képzésnek a hírnevét a gyakorlati szemlélet és oktatás adta. A végzett hallgatók az üzemben

jól megállták a helyüket, ezt a véleményt a munkaadók és munkavállalók egybehangzóan, töretlenül visszaigazolták.

Az alkalomadtán felmerülő tanfolyamos, vagy szaküzemlérnök képzés a feladatokat színesíti, gazdaságilag nem lebecsülendő jövedelemforrás.

A főiskola a hagyományokhoz és változó gazdasági kihívásokhoz alkalmazkodott, a végzett hallgatók munkavállalásának javítása érdekében a tantervi keretek között érvényesítette. A profil változásait az újonnan indított szakok, az időszakra jellemzően tükrözik. Így az általános mezőgazdasági képzésen kívül, az öntözés, kultúrtechnika, melioráció, a környezetgazdálkodás következtek, forrás oldalról normatív keretek között.

Oktatói követelmények teljesítése

A főiskolai oktatókkal szemben egyébként jogos követelményrendszer sok nehézség árán, szinte feltételek nélkül volt teljesíthető.

Az egyetemi doktori cím a főiskolai adjunktusi beosztás feltétele, a docensi és a tanári akadémiai tudományos fokozattal kellett, hogy rendelkezzen.

A főiskolákon a tudományos munka anyagi, személyi és pénzügyi feltételei hiányoztak, az utóbbi időben a pályázatokkal elnyerhető alapok a korábbi feszültségeket részben feloldották. Kevés esély volt az ösztöndíjas aspiráns megnyerésére, de meg kellett kísérelni, mint egy lehetőséget. Az óraterhelések arányosításával, az ún. alkotói szabadság intézményét nem vitatták, de azt realizálni egy-két kivételtől eltekintve alig lehetett. „Önálló aspiráns” minőségemben a védést is beszámítva 3 nap szabadságot kaptam.

A kezdeti törekvések, a témák és azok finanszírozása az egy fő kutatásokat sugallták. Ennek az elképzelésnek a ki nem mondott indítéka a meglehetősen szubjektív téma és költség prioritás, valamint valamilyen szintű tudományos fokozat formai, tartalmi követelményeinek a végrehajtása, cselekmény sikeres megvalósítása, megvédése.

Intézeti körülmények között ez az ösztöndíjas fő feladata, az aspiránst minden egyéb munkától mentesítették. Volt egy aspiráns vezetője, aki a kereteket, a folyamatokat, a disszertáció végleges

összeállítását segítette, elősegítve a sikeres védést. Ez a státus korhatar kötött. Az ún. önálló aspiráns az intézet munkájában részt vett, szerencsés esetben némi segítséggel a témáját elfogadtatta, így a fő tevékenysége és az aspirantúra témája egybe esett. Ez feloldotta, feloldhatta a kutatási költségek biztosítását.

Az önálló aspirantúra egyszemélyes hadrendje teljes támogatottság esetében idő és költség igényes, egyáltalán nem biztos, hogy osztatlan megértést vált ki mindenkiből. Hol vannak a hivatalos buktatói mind a két változatnak?

Az első fokozat az elkészült disszertáció „házi vitája”, ez a metódus akadémiai rendszerben működik. Intézeti és külső bíráló, tudományos bizottság, mint döntnök és természetesen a meghívottak a dolgozat és az aspiránst „a jobbítás” legtisztább és legnemesebb szándékával ízekre szedik. Ezt jegyzőkönyvben rögzítik azzal a megjegyzéssel, hogy átdolgozás után nyilvános vitára javasolják, és ezt a disszertációt 5 példányban az TMB-hez felterjesztik.

Purgatóriumi kínlás, az újra átdolgozás, a formai, tartalmi, retorikai követelmények szigorúan az „intézeti vita” szellemében történ, nehogy a hivatalos bírálók szakmai csúsztatásokra felfigyeljenek, mert egy ilyen kitérő a vitát nem generálja, hanem a hivatalos bizottság véleményét veszélyezteti, netán hátrányosan megosztja a végeredményt, az elfogadást veszélyezteti.

Az önálló aspiráns maga viszi, adja át a dolgozatát a TMB-nek. A kapcsolatos, nem mindig zökkenőmentes ügyeket a maga szerény eszközeivel igyekszik a kívánt irányban tartani. Az akadémiai ügyintézés a szakbizottság, a TMB állásfoglalása függvényei. Itt döntöttek a bizottság tagjairól, a védés időpontjáról és helyéről.

A tudományos fokozat megszerzése mai mércével mérve egy főfoglalkozású kutatónak is 3-5 éves munkát, minden tekintetben felfokozott, egyben közszemlére kitett sajátos tevékenységet és kutatói alázattal való azonosulást jelentette. Előnye a biztos intézeti és kísérleti háttér és a vájt-fülűek állandó permanenciája, egészen az ún. házi-védésig, majd a védésig. Presztízis okok miatt egy intézet sem engedhette meg a kutatási munka nyilvános bukását.

A felsőoktatási intézmények, különösen a főiskolák oktatói követelményszintjei a fokozat eléréséhez, az önjelölt elkötelezettségén kívül egyéb feltétellel alig rendelkeztek. Természetesen az oktatás

mindenek felettiségét még az sem oldotta, hogy az oktátónak a kutatás az a támpont, amely nélkül értékes, maradandó interpretáció nem lehetséges, az élményszerűségről nem is beszélve.

Elvileg helyeselték, egyéni áldást adtak a próbálkozásokhoz, azonban az idő, a szándék, mint tényező alig vagy egyáltalán nem kísérte az intézmény érdekeit is szolgáló munkát. Bár a támogatás lehetősége és mértéke egy hivatalosan elfogadott téma esetében a vezetőkön múlt. Nem biztos, hogy közmegértés kíséri ezt a sok áldozattal járó munkát, amely egyéni tudományos továbbképzésnek is minősíthető.

A saját tudományos kálváriám még ma sem minden tanulság nélküli.

A kutatást az ÖKI téma és pénzügyi keretei között végeztem. Szemben kollégáimmal, mindenképpen előnyös volt számomra a lehetőség, a kiharcolható feltételekkel együtt.

A kutatásaim a tangazdaság 30 hektáros ösgyepén folytak. A biológiai tényezők talaj, éghajlat vonatkozásában sokszínű vizsgálódás, modell kísérletek, metodikai rendszere és újszerű termesztés és hasznosítás, valamint üzemszervezés együtt komplexen, meggyőzően reprezentálták a gyepgazdálkodás értékeit.

Az egység a gyepoktatás gyakorlati Mekkája volt, az üzemek állandó érdeklődését váltotta ki. Tevékenységünk kisugárzása egyre bővült, a szakma iránt érdeklődő kutatók, oktatók, társintézmények, üzemek, rendszerek csodálták munkánkat. A diplomadolgozatok, cikkek, tanulmányok, egyetemi doktori, kandidátusi disszertációk, szakkönyvek az elért eredmények feldolgozott és elismert irodalmi értékei a kísérleti üzem produktivitását bizonyították.

A természetes gyepkutatás változó megítélése, sokszor megszüntetésének átmeneti szándéka egyfajta személyes, szűklátókörű minősítése az eredmények ellenére a törésvonalak veszélyét hordozták. A létért való küzdelem napi gondjai, ellehetetlenülései, a jól irányzott és időzített atrocitások az ügyért folytatott makacs küzdelem, rengeteg olyan szubjektivitásból fakadó ellenintézkedést, pl. a téma és státus felfüggesztését váltotta ki, amelyet munka közben kellett „tolerálni”. E körülményeknek a savát-borsát az adta, hogy a főiskolán általános igazgatóhelyettes és növénytermesztési tanszék-

vezető kutatóként, munkatársként egy igazgató országlása alatt dolgozhattam.

Az újonnan épített tanügyi objektum beüzemelése erre az időszakra esett. A szervezeti szabályzat és mellékleteinek összeállítása, egyetemi és főhatósági jóváhagyása feltétele volt az intézmény úgymond törvényes működésének. Mint első mezőgazdasági főiskola sok érdeklődőt vonzott, sajátos, egyben örömteli terhelését is képezte a testületnek, az új főiskolai jegyzetek összeállítása.

Az oktatásba nagyszámú kutatót vontunk be, akik munkájukat magas színvonalon, gyakorlataikat a kísérleti telepükön tartották. A szakdolgozatok felépítésénél konzulensként nagyszerű munkát végeztek. Igazgatóváltással a kutatókat nem foglalkoztatták olyan címen, hogy a testület lássa el az órák megtartását. A kutató pedagógiai és metodikai felkészültsége nehezen illeszthető az oktatás folyamatába. Ez a fából vaskariká a főiskola fejlődésében okozott mai napig helyre nem hozható veszteségeket.

A gyors fejlődésnek indult mezőgazdaság szakemberigényét a főiskola nappali és levelező keretek között a táj és országos szükségletek figyelembevételével az intézményre szabottan elégítette ki.

Így a gyepgazdálkodási, meliorációs, vetőmagtermesztő, növényvédelmi, környezetgazdálkodó, öntözéses nappali, majd négy féléves szak-üzemtechnológiai speciális képzés jól szolgálta és színesítette az oktatás naprakészségét, életrevalóságát. A kurzusok végzett hallgatói tényleges és speciális termelési feladatokat oldottak meg a gyakorlatban közmegelegedésre. A testület szívesen kapcsolódott be az egyébként többletmunkát jelentő, rendszerint jegyzetírással járó, a széles szakközvélemény által is megbecsült munkába.

Az igazgatás monotonitása, beszűkülése sok kellemetlenség, lendületlétű intézkedéssorozat állandó forrásává vált.

A növénytermesztéstani tanszék kijelölt, önjelölt várományosa volt az igazgató, így rektori ajánlásra minden ok nélkül le kellett mondanom. A főosztályvezető ezt a gesztust megköszönte, javasolta a minősítésem, védésem előbbre hozatalát és a tanszékvezetői pótlékomat alapbéresítette, amit az igazgató természetesen megkifogásolt, eredménytelenül. Egyébként az említett, számomra álságos időszak egyetlen fizetésemelése volt, hadüzenet nélküli háború.

Ennek bizonyosságára egy példa meggyőző lehet. Az intézmény 50 éves jubileuma alkalmából komoly kitüntetést kaptam, amit személyesen a miniszter adott át. Az ünnepséget követő szűk körű ebédre természetesen nem voltam hivatalos. A miniszter az igazgatónál reklamált, majd leküldött értem, kért, hogy az ebéden vegyek részt, jelenlétemben az esettel kapcsolatos észrevételét, mintegy tanulásként nyilvánosan elmondta. Hogy mindez lepergett az illetőről természetesen, „nem adhatok mást, mi lényegem”.

A 70-es években az ún. KK szerződésekkel zöld utat kaptak a szakértői jogosítvánnyal rendelkezők. Ezek forrását a Tisza II. vízlepcső kiépítésének üzemi tervezése adta. Mi tagadás, az elvonások ellenére anyagilag és szakmailag a tevékenységünk dinamikáját, az üzemi kapcsolatok intézményi pl. hallgatók elhelyezését és személyes együttesét adta.

A magánérs kezdeményezések élesen mutatták azokat a bürokratikus, sokszor szubjektív korlátokat, amelyek mindnyájunk mozgásterét beszűkítették. Az ún. kitörési pontok súlyozása a termelőszövetkezetekben formailag a szabad gazdálkodás gyakorlata szerint a tervekben jól alkalmazhatóan szerepeltek. Az állami gazdaságok más szerkezeti, tulajdonos és érdekeltségi szférában a tervekkel szemben más követelményeket hangoztattak. A tervezés során az ökológiai-ökonómiai szempontok eredményt meghatározó okok voltak. A komplex tervezés üzemi adaptációja mindinkább általános gyakorlattá kezdett válni.

A hallgatók, számukra feldolgozható szakdolgozati témák esetében szívesen vettek részt ebben a tanulságokkal szolgáló munkánkban.

Egy országos nagyberuházás a mezőgazdaság profiljába illesztve új perspektívát, tényleges fordulatot adott az érintett szakmáknak.

Erdemes az elmondottakon elgondolkozni, és a mának a gondjait értékelve összevetni a történetekkel. Vajon minden törvényszerű a történések „sorrendjében”? Divat is a kitörési pontok fogalom használata, egyik oldalról az állami vagyon lebontása, privatizációja, mások oldalról a kárpótlás következtében elaprózott föld és ingatlan tulajdon, végül ezeknek a folyamatoknak a következménye az egyénre, a közösségre. Ha ezt a változó adórendszerek, infláció, a reális hitelek hiánya, vagy éppen elérhetetlensége, a piacgazdaság örve

alatt a termelő kiszolgáltatottságát terheli, akkor a mezőgazdaság teljesítménye sziszifuszi energiával, lemondással az elismerés felsőfokát kiérdemelte, az elmúlt évek szerény állami támogatását is figyelembe véve.

Az oktatás ilyen körülmények között vállalkozott céljai elérésére. Megkísérelte a lehetetlent, konvertálható szakmát, menedzser szemléletet, állóképességet, jó érték és helyzetfelismerő képességet, kapcsolatot teremtő készséget, döntési helyzeteket kihasználó, önállóan gondolkodó, üzem- és általános mérnökök képzését, enyhén szólva nem felhőtlen körülmények között. Gondolok az elvonásokkal terhelt pénzügyekre, az oktatók, dolgozók, hallgatók bér és egzisztenciális nehézségeire. Oktatni, tanulni, kutatni, egyáltalán dolgozni, teljes értéket előállítani napi gondoktól túlterhelve nem lehet. Lélek nélküli, futószalag rendszerű, rutinból oktatók kétes értékű teljesítménye, a társadalom részéről sokoldalúan veszélyeztetett hallgatók nem kapják meg azt a szilárd bázist, amit az elhivatott oktatói műhely érdemeként, a mai körülmények között a kezdő szakember biztos támasza lehet.

Soha nem volt ennyire meghatározó az oktatók, az oktatás színvonala. Az oktatás a mezőgazdaság egymásra találása, majdan annak társadalmi elismertsége a még fellelhető vakrepülések időszakát lezárhatja. A munkaügyi központok ma még nélkülözhetetlen munkája mellett, mind nagyobb a jelentősége az intézményesített oktatásnak, a célra és helyre képzésnek.

A mezőgazdaság várhatóan gyorsabb fejlesztése és fejlődése, a vállalkozások sokszínűsége, a technikai színvonal és a technológiák helyi, tábla mélységű gyakorlata és eredménye a piaci pénz és szakemberkérdés. A szakember tevékenysége kockázati tényezővé értékelődött fel.

Örvendetes volt a gyakorlati bemutatók, tanácskozások sokasága, lehet, hogy a kevesebb több lenne, ha az oktatási intézmények a maguk meghatározó, sajátos arculatukkal részt vennének, bekapcsolódhatnának ezeknek a jelzés értékű rendezvényeknek előkészítésébe, lebonyolításába.

Az oktatási intézmények sajátos hierarchiája a „kötelező formásokon” túl a kedvezményezett és a kaszt szerinti páriák között terpeszkedik. Alkalmas arra, hogy valakitől törvényesen megszaba-

duljanak, vagy a „szobáztatás” lelki terrorjával kényszerítsék távozásra.

A szobáztatás lényege a kiszemelt áldozat szoba, bútor és beosztás állandó cseréje – természetesen az intézmény érdekében. Ennek a módszernek az áldozatai volt kapcsolatok miatt nem eshetnek direkt áldozatul, de a szabályzat s szöveg magyarázata alapján, a törvényes zaklatás kizárólag lelki egyensúlyzavar vagy az alkalmatlanságra utalás, vagy a napi drillek következtében a menekülési kényszer valamelyike úgy végez különös kegyetlenséggel az áldozattal, hogy a külső beavatkozás nem bizonyítható.

Ugye milyen egyszerű, milyen humánus? A módszer áldozata mindenki lehet, különösen a nyugdíjérett, védekezésre egyébként sem képes oktató. Azt, hogy mindez különösen megalázó, romboló, fölösleges bizonyítanom. A nyugdíjasnak nincs helye tovább, függetlenül az előző tevékenységétől, teljesítményétől.

A hatalom és a pénz szinonimája itt is érvényesül, mindenre és semmire nincs fedezet, ahogy én látom, csak elhatározás és jó testületi döntés a megoldás kulcsa.

Örvedetes, hogy mind több oktató, hallgató külföldre mehet különféle források segítségével. A nyelvtanulás göröngyös útjait egy elnyert külföldi pályázat lényegesen megkönnyítheti. A nyelvvizsga vállalása az egyéni karrier első lépcsője. A követelményszintek ellenére ez mindig nehéz volt. A teljesítmények az önbecsülés, a küzdő- és állóképesség próbái, csak feladni nem szabad.

Amíg mindent meg nem próbáltam, ne hibáztassak senkit, minden megnyilvánulásom legyen visszafogott, elegáns és korrekt. A tanügyi épület egyfajta összezártságot, keszon betegséget, kis csoportok naponta változó hangulatát és óvatlanul intrikát sugallt. Jó ellenszer az unatkozó emberek folyamatos elfoglaltsága, pl. a könyvtár, a kutatás, az üzem, a hallgatói konzultációk stb. A hasznos együttlét nagy előnyét viszont érdemes a magam és a köz javára fordítani.

A rendszerváltás után természetesen felvetődött a nagy hagyományokra visszatekintő középfokú gazdasági tanintézet újraindítása. A négy plusz egy éves kísérleti tantervet elkészítettük, a két illetékes tárca ezt jóváhagyta és engedélyt adott az iskola szervezésére. Eredeti elképzelés szerint a főiskola és a szakmunkásképző tan-

ügyi feltételei a tárgyi, kollégiumi és személyi feltételeket, igényeket kielégíthette volna. A környékről az iskola benépesítése a felmérések szerint adva volt.

A leendő intézmény önkormányzati hatáskörű, úgy az általunk kezdeményezett és a minisztériumok által jóváhagyott programot a helyiek nem fogadták el. A gimnázium egy tagozata lett.

Kutatás, kutatási körülmények

Nem könnyű beilleszteni, azt hiszem nem is lenne szerencsés kiragadni a nagy egészből a kutatást, a tudományt. Az ún. alkalmazott-kutatás az utóbbi időben létesült, az alapkutatás és a nemesítés az a tudományterület, amely ebben a változó világban a helyét keresi. Természetesen a könyörtelen piacszerzés, ezt megelőzően a konkurenciaharc a fajták harca egy minősítési rendszerben egyszerre a gyorsaság és a genetikai értékek mindent bizonyító, létmeghatározó szempontjai érvényesülnek.

A kutatás alól elfogyott a pénz, hatáskörön kívülre került a mezőgazdaság direkt igénye és az a nimbusz, amit a közvélemény elismerése jelentett, a mindent előlről kezdés sokszor generációs nehézségei az új stratégia és a terjesztési kényszer óhatatlanul a végkiárúsítás, a pillanatnyi pénzügyi sikerek irányába tolt a merkantil kutatást.

Hiányzik a kutatás és a gyakorlat között szervező, közvetítő transzmisszió, ennek a pótlására kifejtett erőfeszítések időrablók, az ügyet legtöbbször nem viszik előre, sőt a kutató lejáratásához is vezethet.

A kutatói alázat, elhivatottság, a naprakész tájékozottság, a feladat és a partnerek helyes kiválasztása és finanszírozása, innovatív kezdeményezés, az eladhatóság (önmagamat, esetleg eredményeidmet) az „új ember kovácsa” kutató típust jeleníti meg. Nem elhanyagolható a biztos intézeti, vállalati és családi háttér. A munka alkotó jellegéből adódóan egész embert kíván, egy nagyléptékű feladat ellátására hazai és nemzetközi feltételek szükségesek.

A kutatói munka a nyitottság és bezártság együttese, nemcsak metodikailag legyen megtámadhatatlan, hanem ugyanakkor rugalmas, mindig előremutató, ezért jól orientálható.

A kutatás műzsája a gyakorlat, az írott irodalom, a kutató emancipációja, felkészültsége, a közös munka. Az ökológia, a gazdálkodási kényszer (Hortobágy) egyáltalán a kiszámíthatatlan közgazdasági közeg, szervezeti nehézségek, a dobott kesztyű önálló felvétele, mert csak magadra számíthatsz, saját kutatói magatartást, mentalitást kíván.

A pályázatok átmeneti segítséget nyújtanak, de nem biztosítékaik a kiszámítható jövőnek.

A kutatói konvertibilitás alapját az eladható végtermék képezi. Ezek lehetnek: szabadalmak, fajták (nemesítés), agro- és tartástechnika, élelmiszeripari és energetikai stb. eredmények.

A következő kérdések vetődnek fel az egyén kutatásában: kinek (megrendelő), hol (a kutatás helye), miből (forrás), a várható végtermék (irodalmi, gyakorlati).

A kutató fejlődési esélyei a következők: tudományos fokozat szerzése, irodalmi elismertség, külföldi utazás, ill. munka lehetőségei (nyelvismeret).

A mezőgazdaság átrendeződése nem fejeződött be. Egyik oldalról a kisparcellás tulajdonos harca a létért, másik oldalról egy határozott nagybirtokos réteg kialakulásának vagyunk szemtanúi. Ebben a helyzetben a kutatás azonnal felhasználható szolgáltatásait (pl. fajták) figyelik a termelők, nem lebecsülendő konkurencia harc közepette, ahol nemzetközi elismertségek is megjelennek.

A nagyüzem érdekeltsége pl. a termeltetés, garantált felvásárlással, a tőke szerepe meghatározó, sokszor nincs idő és mód arra, hogy az egyébként kiváló kutatási eredmény az üzem vérkeringésébe kerüljön.

A mezőgazdasági kutatóintézetek többszöri anyagi és koncepcionális megingását az FVM felületi, egyszeri kezeléssel igyekezett egyensúlyhelyzetbe hozni. Az ambivalens állapotot a változások hatásainak könyvelték, mélyebb elemzés nélkül.

A kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények autonóm szervezetek ezért a belső, sokszor létmeghatározó intézkedések kerülő úton (ne sértsünk senkit és semmit) közelíthetők meg kisebb nagyobb vérvesztéssel. A rendszerváltás, az útkeresés és a vezetés következményei legtöbbször kibogozhatatlanul összesimulnak, mindig az intézmény és a dolgozók rovására. A vezető elbocsát, végkie-

légít, holott mindezt megelőzendő, régen el kellett volna távolítani a hatáskörével visszaélő vezetőt.

A (vélt) hatalom és kiszolgáltatottság az intézményt beszűkítheti, megbéníthatja. A hatalom kiszolgálói az elnyomó rendszerhez tartoznak, a besúgás, az intrika ma is jól működő ágazat. Ez a szellem, a struktúra mindent szolgál csak a fejlődést nem, ennek a veszélyes vonulatnak egyik mellékterméke a kontraszelekció, a függőség, amely minden kezdeményezésnek, alkotásnak a megölője. Ilyen körülmények között kell talajt fogni, alkotni és megélni úgymond önmagát és témáját eladni, eltartani, a felelősségre vonás Demokles kardja alatt.

Az agrárpolitika változásai, fejlődése, torzulásai a mezőgazdasági kutatás szűkülő mozgásterére, a pályázati rendszer mentőövet dobó, de biztonságot nem nyújtó lehetősége egy elöregedő kutatógárda nyugdíjat remélő kis csoportjának végső menedéke. A fiatalok kutatás iránti érdeklődése említésre sem méltó.

A kutatói önfelkarozás bevezetendő rendje elveket, mechanizmusokat ütköztet. A zsugorodó tárgyi, pénzügyi és személyi feltételek az öncsonkítás zsákutcájába szorítja be a kutatót (harakiri elvek).

A kiárusítás (öncsöd) defenzív módszere egy szellemi terrárium felszámolásához vezethet. Egyik napról a másikra az időszakok átvészelésének célja a produktív munka lehetőségét is kizárja.

Az évközi intézeti szervezett megmozdulások iránti csökkenő érdeklődés a megjelenítések sikertelenségére és tartalmi sivárságára utal. Az önigazolás, a magamutogatás nem igazán piackonform.

A kutatási eredmények értékét, eladhatóságát, keresletét a kutatás jelenlegi szerkezete nem segíti. A mezőgazdaság régi értelemben nem vevő az új eredményekre.

A termelés axiómája a piacképes áru, a biztos jövedelem.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás a mezőgazdaság versenyképességét, alkalmazkodó képességét, a feldolgozottság széles skáláját, egy árverseny keretei között kell, hogy megjelenítse a legteljesebb haszonelvűség szerint.

A tennivalók az érdekeltek összehangolt, dinamikus, célratörő munkáját teszik szükségessé. Ennél a pontnál a kutatás, mint a mezőgazdaság szerves része meghatározó szerepet kell, hogy kapjon.

Az eddigi irányítási, szervezeti, finanszírozási módok újragondolására lesz szükség.

Jogosan vetődik fel a kérdés, az elmúlt időszak kutatási eredményeivel mit kezdjünk, mennyire érték, mennyire lomtári anyag?

Nézzük meg mi motiválta a kutatást: öncél, közérdek, vállalkozás, karrier, vagy a tudomány önzetlen szolgálata?

A kutatói mozgástér-séma intézeti központú volt. A kutató szabadságát a témához kötődő anyagi bázis szavatolta. Az alkalmazott kutatási eredmények gyakorlati bevezetését a mezőgazdaság szerkezete, tulajdonosi viszonyai, a kölcsönös érdekek jó kapcsolatrendszerre együttesen tették lehetővé rendszerint két intézmény között.

Kétségtelen az ismertett mechanizmus kényelmes, látszólag izgalom és tétnélküli volta a kutatás ellaposodásához vezetett.

Az intézeti kutatók tudományos fokozatának elérése állami fedezettel, az elérendő cél biztonságát szavatolta. Hogy ebből kinek, milyen mélységben volt haszna, az megérdemelne egy vagy több esettanulmányt.

A tudományos janicsárizmus a kutatót, az intézetet egy felsőbbrendű piedesztálra állította, ebből egész jól meg lehetett élni. A jó „meteorológiai” empátia, a szélirányba állás helyes stratégiáját eredményezte, amelyet az állandó közszereplés (magamutogatás) kényszere motivált, ahol a hozzászólás ahhoz csatlakozott, akinek a szerepe a jövő szempontjából meghatározó lehetett.

Örök szabály: mindenütt ott lenni, mindig helyeselni, soha nem ellentmondani, mert nincsenek ellenérveim. Az ilyen-olyan nyüzsgésnek végül is lehet felhajtó ereje is, abban az esetben, ha a páciens meg tudja őrizni szellemi inkognitóját.

A közérdek közvetve az intézeti keretek között pályázatokban jelenik meg. A pályázatok célja, támogatottsága arra utal, hogy a kutatás önállóan vállalkozzon, piacképes árút állítson elő, értéket termeljen,

A jelenlegi átmeneti időszak bizonytalansági tényezői, az átmenet most már kiszámíthatóbb futamideje, a fogadó és most még nem igénylő mezőgazdaság napi gondjaiba nehezen illeszthető, a későbbiekben nem nélkülözhető kutatás.

Egymagában az intézeti keret, mint költségvetési egység könnyen lemereditheti, beskatulyázhatja a témát. A kutató egyfajta öngazdálkodásra törekszik, ami a továbbéléshez édeskevés.

A közhasznú társaság (KHT) forma non profit jellegű, alkalmas az életképes témák fejlesztésére, elterjesztésére. A pályázatokon kívül a saját forrás, vagy a társaság lételeme, a kutató önffinanszírozó, az elért eredmények visszaforgathatók fejlesztésre, a kutatást érintő személyi és tárgyi feltételek korszerűsítésére.

A társasági forma gazdálkodási kedvezményei (pl. adó) jó eséllyel adnak az előremutató program kimunkálásához, megvalósításához. A szervezeti szabályzat szerinti igazgatótanács, felügyelő bizottság aránytalan anyagi terhet rónak a társaságra, súlyosbítva az anyaintézeti függőséggel.

Mindezek ellenére a társasági forma kedvező hátszéllel egyesítheti a kutatás, a vállalkozás, a fejlesztés elemeit. Nyitott, egyben kezdeményező a külső partneri kapcsolatokra, a közös érdekelttség, a közös vállalkozás helyi, regionális területein.

A KHT tagjai tehát egyszerre kutatók és vállalkozók, ez nem kettősség, hanem szükségszerűség az életben maradáshoz és a fejlődéshez. Ennek a formának a tétje folyamatos érzékelése a mezőgazdaságban folyó mozgásoknak, eredmény kínálati piacot biztosítani a belső erők ésszerű kihasználásával. Tudom, hogy az alapító intézet állandó jelenléte a társaság vezetésében a tulajdonos állandó képviselőjét reprezentálja. A gyakorlat fogja eldönteni, hogy ez a legjobb megoldás-e?

Szeretném hinni, amit a természetes gyepek kutatásában elértem, a megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok, a tényleges értékeket nem degradálják. A fajtafenntartáshoz hasonlóan kell az eredményeket plasztikussá, ha kell azonnal felhasználhatóvá tenni.

A következőkben a kutatás indítékairól, körülményeiről igyekszem beszámolni.

A gazdálkodási kényszer egy kevésbé kihasznált ágazat potenciáljának erősítésére terelte a figyelmet.

A Hortobágyi Állami Gazdaság a közel 24.000 hektár természetes gyepeinek gazdálkodásba vételi, tápanyag, művelés, ápolás, öntözés, szakszerű hasznosítás együttes érvényesítésével a jövedelemtermelés egyik fő forrásává vált. A gazdaság területén folyó külső és

saját gyepkutatás célja a gyep termőképességének kihasználása volt, agrotechnikai, melioráló módszerekkel úgy, hogy az ősgyepet nem törtük fel.

Prettenhoffer Imre és Gratzl Dénes gyeplazító, talajjavító és agrotechnikai vizsgálatait, az öntözési módok, különböző tápanyag kísérleteim a gyakorlati alkalmazásokat, a természetes gyep felülete egy részének fél-intenzív és intenzív kezelését biztonsággal segítette.

A termést hasznosító állatfajok elsősorban legeltetéssel, tehát a legkisebb költségráfordítással transzformálták állati végtermékké.

A számok mindenképpen figyelemre méltóak, 2000 db borjúfogas tinó legelőn történő előhizlalása a régi hídi-vásárok legelő hús értékesítését segítették. A juhállományt 26 000 db-ról 52 000 db-ra növeltük. A merinói fajta egy részét aszkániai kosokkal javítottuk, testtömegre elsősorban. A kaskaval sajt angliai exportja a juhágazat eredményét javította.

Az egyesített Hortobágy 52 millió Ft-os vesztesége két év alatt 12 milliós szerény jövedelmet produkált. Egyidejűleg kialakítottuk a szürke-marha, a racka, a mangalica, a kis nóniusz génbank egységeit.

Gruber Ferenc irányításával több mint 50 hektárról őshonos sovány-csenkesz, juh-csenkesz, szarvaskerep, angol perje, ecsetpázsit fajokat idegeneltünk és bocsátottuk a termést a nemesítő rendelkezésére. Az akkor fellendülő gyepgazdálkodás alapját képező fűmagnezés szarvasi térhódításához a szárazságtűrő és intenzív fajták tömeges szaporítása biztos alapot nyújtott. A Debreceni Agrártudományi Egyetemről Szelényi Ferenc, Kádár Béla, Milkovits Géza, Vinczeffly Imre, Bánszki Tamás a saját eredményei átadásával tették biztonságossá gyepgazdálkodásunkat.

A juhászat gesztora Schandl József professzor fáradhatatlan munkássága tette lehetővé az ágazat törésmentes fejlődését, fejlesztését.

Hortobágy részben feltárt ökológiai egység, ahol a nemzeti park a természet érintetlensége, sokszor és sokféleképpen ütközik az alapvető gazdálkodási érdekekkel.

Az ötvenes évek következményei a nem mérlegelt gyeptörések, a szoloncsák (meszes-szódás) talajok mai napig, mint elrettentő példákra figyelmeztetnek, hogy nincs olyan pillanatnyilag kecsgetető

érték (pl. libatartás), amiért a természet egyensúlyát ebben rejlő felbecsülhetetlen értékeket fel szabad áldozni.

Hortobágyon és ez mindenütt axióma, a termőhely ökopotenciáljának mértékéig lehet jövedelmezően a gazdálkodás színvonalát emelni. Jó példa erre a szórvány hodály rendszer, egy-egy nyájhoz a legelő állattartó képessége szerint határoztuk meg a legelőterület nagyságát, ez a módszer legelőkímélő és költségcsökkentő volt.

A halastavak 5000 ha-ja vízi-szárnyasok, átvonuló és költő helyül szolgált. Nádgazdálkodás ennek a sajátos aqua-kultúrának szerves része.

Az idegenforgalom egész éves programja, a vadászatok, lovas napok, a hídi-vásár, az ohati erdő, a táj megismerése élményanyagot szolgáltatott a látogatóknak, amit a kilenclyukú kőhíd, a Hortobágyi Csárda és a Pásztor Múzeum tett teljessé. Hortobágy varázsa mindenkit megérint vérmérséklete, érdeklődése, felkészültsége szerint. A hatása alól senki nem vonhatja ki magát.

Hortobágy a nemzeti parkok gyöngyszeme. Értékeiben fel nem tárt kincsesbánya. Eleinte a táj értékeit szinte sérülésmentesen adták át. A sajátos komplex gazdálkodási rendszer a természeti értékek tudatosan formált nagyszerű egységét a pásztorok, a gazdák, a város és mindenki, aki ebben érdekelt volt, megkülönböztetett figyelemmel vigyázták. Hiányoznak az elkötelezett (nem megtúrt) kutatók, akik a Hortobágyon munkálkodó vagyongazdálkodókkal (rettenetes) együtt ennek a tájegységnek a tényleges állapotából kiindulva helyreállítanák a mai kor igazi Hortobágyát. Sok egészséges kezdeményezés, eredmény a törődésre, a hozzáértésre utal, de ez a program nem komplex projekt, fejlesztés tartalmú, hanem a termőhely, az élővilág, az ember harmonikus, közérzetjavító együttélésének új lehetősége.

A kutatás a Hortobágyi Nemzeti Park keretein belül lehet eredményes, itt a szembenézés a munkával és az egymásra utaltság hozhat eredményt.

Egy példával szeretném ezt 1962-ből bizonyítani, hogy a testidegen dolgok felvállalása minden jó szándék ellenére magában hordja a fölösleges energiát lekötő fiaskót.

A Hortobágyi Állami Gazdaság összevonás után a Hortobágyi Csárdát rekonstruáltatta és üzemeltette, abból a tetszetős meggondo-

lásból, hogy a turisták szellemi, fizikai igényéről az autentikus gazda gondoskodjon. A hozzá nem értésünk következtében a csárdára havi 80-100 000 forintot fizettünk rá. Átadtuk a Debreceni Aranybika Szállodának, s azonnal jövedelmező lett a vállalkozás, a turizmus lényege sem csorbult. A turista nem tudományos eredményekre kíváncsi, hanem számára közérthető, elsősorban a Hortobágyra jellemző, érdeklődését felkeltő, egyben szórakoztató élmény tömegből ízlése szerint kíván részesedni, a Hortobágy titkaiba betekinteni.

A láttatás izgalmas, fordultatos egysége a „gazdák”, köztük a kutatók felelőssége, illúziók nélkül minden egyes látogató a Hortobágy lényegét a saját szemszögéből fedezi fel és viszi magával az ügy szószólójaként. Az ökológia tágabb értelemben a bioszféra, a környezet aurája, variánsa, mint szemlélet egy-egy látnivalóban tudatosul, emberközelbe kerül, valamit visszahoz az elidegenített világból. Megőrizni, ha kell fejleszteni ezt a számokban meghatározható kincset úgy, hogy a természet adományát gazdagítva, felhasználva az ügy szolgálatába állítsuk, ez Hortobágy kihívása, egyben mindnyájunk érdeke.

A Nemzeti Park célkitűzését egy Hortobágy szintű gazdálkodás elkerülhetetlen ellentmondásait a kutatás, mint kohéziós erő feloldhatja, ha az ekvivalencia elve érvényesül.

A hármas közös koncepció új távlatokat nyithat, lehetőséget arra, hogy egymás szakterületein az érdekeltek megismerjék, elfogadják, a szükséges egyeztetéseket, s ennek szellemében mértéktartóan érvényesítsék. Elkerülendő a főhatósági, hatásköri viták, a defenzív bürokrácia.

Szarvas az agrárokztatás, kutatás egyik régiós központja, sokszor enyhe túlzással „fellegvárává” lépett elő. Minden okom meg volt remélni, hogy a kutatás és a gyakorlat egységét a szarvasi állomás helyemen modell és üzemi keretek között kezdeményezzem.

A gyepkutatás és gazdálkodás elismertsége és támogatottsága a felismerés és szükségesség hatására országosan mozgásba majd lendületbe jött. Hogy az állami támogatás mennyire volt eredményes és mérhető túl a statisztikán, a kutatóhelyeken és az üzemekben azokkal a torzulásokkal, amelyek a körülmények velejárójaként volt jellemző, gazdaságonként és kutatóintézetenként változott. A kutatóknak ebben a közegben kellett kezdeményezni és alkotni úgy, hogy a fel-

röppentett magas, világot megváltó eszmék és gondolatok ne sérüljenek, ki-ki maradjon a hierarchia neki szánt lépcsőjén, de a saját értékeit lehetőleg desztillálva átmentse.

Hogy ez a „stratégia” időigényes és kiszámíthatatlan volt, függvénye a mindenkori hatalmasságoknak, nevezetesen a téma pénzügyi, beruházási támogatottságának, valamint a lakárendszer kiszolgáltatott, gusztustalan, nehezen elviselhető gyakorlatának. Az önálló gondolkodás, vélemény, netán alkotás nem számított kegyes, elismerésre méltó cselekedetnek, de ellenkezője, a különböző interakciók állandó készenlétet és keresztyéni türelmet igényeltek az áldozattól.

Ebbe a szituációba cseppentem, világot megváltó terveimmel, nem nagyon mérlegelve ennek a lendületnek következményeit. Kezdő kutatóként, de nem kezdő üzemvezetőként mindenben a sor végére kerültem, éreztetve a tudomány képviselőinek már kivívott pozícióit.

Elképzeléseimet nagyszerű munkatársnőmmel Újvári Györgynével, egzakt kísérleti és a kísérlet mellett üzemi modellként indítottuk. Ahol nemcsak a természetes gyepek öntözési és műtrágyázási témáit vizsgáltuk, hanem üzemi keretek között a termesztés és hasznosítás lehetőségeire is választ kerestünk.

A kísérleti terület 4 hektár, az üzemi 22 hektár volt a Szarvasi Tangazdaság tulajdona. A kísérlet talaja szolonyec-szoloncsák, kérészes réti szolonyec, sekély termőrétegű, heterogén minőségű, rossz vízgazdálkodású, összefüggően részben kedvező adottságokkal. A Kákafoki öntözőcsatorna a közvetlen vízkivétel lehetőségét, és a Szarvas-Szentes műút kedvező megközelítését adta a telepnek, Szavastól 6 km-re.

Az üzemi területen 200 férőhelyes fedett-nyitott karám, bekerített pihenőtérrel, bővizű gulyakúttal, a hasznosítás alapvető feltételét szolgáltatta.

A vízellátást egy angol Wright-Rain típusú esőztető berendezés biztosította, amelyet egy ember üzemeltetett a 26 hektáron.

A legeltetést villanypásztorral végeztük, eleinte akkumulátor, majd később napenergia konvektoros áramforrással. A 200 db 300-350 kg/db súlyú legelő állatok április végétől szeptember végéig a legeltetési idő alatt hasznosították a gyeptermetést kukoricaszár szilázssal (napi 6-8 kg/db számosállat) kiegészítve.

Az első növedék előkészítéséből származó zöldet az üzem tehenészetete etette. Az előkészítést a fűlépcső beállítása tette szükségessé.

A termesztési technológia a hasznosítással összehangoltan volt a folyamatos legelhető zöldsötömeg előállításának feltétele.

A kísérleti és üzemi eredményeket kutatási zárójelentések, publikációk hitelesítették és tették a gyakorlat számára is elérhetővé.

A SOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Cselőtei László: Zöldségtermesztés Rákospalotán az 1930-as években 1999
2. Mócsényi Mihály: Fordítások, ferdítések 1999
3. Mócsényi Mihály: Ember és táj 1999
4. Kralovánszky U. Pál: Esettanulmány a hazai fehérje-program előkészítéséről (Amíg egy országos K+F program elindulhatott) (1962-1970) 2000
5. Cselőtei László: A paradicsomtermelés fejlesztése és fejlődése (1948-1990) 2000
6. Györffy Sándor: Szövetkezeti állam 2000
7. Kralovánszky U. Pál - Ligetvári Ferenc: Vízgazdálkodás és mezőgazdaság (a 150 éve született Kvassay Jenő írásai alapján) 2000
8. Köhler Mihály – Molnár Imre: A szarvasi gazdaszélet hagyományai (1927-1949) 2001
9. Vinczeffly Imre: Pásztoroktól tanultam 2001
10. Szabó János: Találkozás önmagammal 2005/2008
11. Molitorisz Pál: A szarvasi középfokú gazdasági tanintézet létesítésének története 2005
12. Molitorisz Pál: A szórhalmi legeltetési társulat története 2006
13. Reszkető Péter: Főiskola Szarvason (1970-2005) 35 éves a főiskolai szintű agrár-szakképzés Szarvason 2006
14. Molitorisz Pál: Képviselő-portré a szarvasi választókerületből (Borgulya Pál 1872-1960) 2007
15. Molitorisz Pál: Emlékezés Lászlóffy Istvánra (1910-1968) 2008

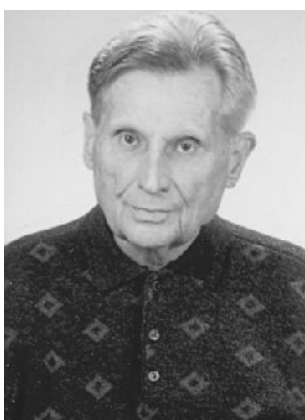
A sorozat korábbi szerkesztői:

Dr. Ligetvári Ferenc, egyetemi tanár, az MTA doktora (1998-2002)

Dr. Bukovinszky László, főiskolai tanár, CSc (2003-2007)

*„... Sárgul már a ripária levele,
Lejárt már az öreggazdász ideje....”*
Szarvasi gazdász-búcsúztató részlet

DR. SZABÓ JÁNOS (1920-2008)

Dr. Szabó János, János bácsi – a kiváló elméleti és gyakorlati mezőgazdasági szakember, nyugalmazott főiskolai tanár – nem élhette meg visszaemlékezéseinek második kiadását, életének 87. évében, 2008. augusztus 5.-én elhunyt.

A szakma, a kollégák, a tanítványok, s mindazok, akik tisztelték és szerették 2008. augusztus 11.-én búcsúztatták el méltóképpen a szarvasi református templomban.

Élete példamutató, sikeres és teljes volt. Halálával a régi mezőgazdász-, és tanárgeneráció jellegzetes, s egyben egyik utolsó nagyformátumú alakja távozott.

Munkássága révén tovább él munkatársaiban, tanítványai-ban – mindazokban, akik ismerték derűs, rokonszenves személyiségét.

Szellemi hagyatékából azok is meríthetnek, akik személyesen nem ismerték, mert hatalmas örökséget hagyott hátra, amelyet mindannyian megörököltünk, különös módon mindannyian – az egészet.

Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Tessedik Sámuel Főiskola Mezőgazdasági Víz- és Környezetgazdálkodási
Főiskolai Kara
és a Tessedik Öreggazdász Egyesület